

Ma'rifat

ENLIGHTENMENT * XALQ ZIVOLILARI GAZETASI *

1931-yildan chiqa boshlagan

2003-yil 23-aprel, chorshanba

№ 32 (7537)

Da'vat
Hayraxohlik deb nima ila bo'lsa bo'lsin bir-birimizga foyda yetkurmakni aytilur.
Abdulla AVLONIY

Ibrat
Boysun tumanida ta'lim va fan xodimlari kasaba uyushmasi qo'mitasi «Obod mahalla yili»ga bag'ishlab «Eng obod va ko'rkam maktab hamda bog'cha hovlisi» ko'rik-tanlovini o'tkazmoqda. G'olib 1 oktyabrda e'lon qilinadi hamda yuz ming so'mlik sovg'a bilan taqdirlanadi.

ЎЗБЕКISTON — РУМИНИЯ:

ҲАМФИКРЛИК ВА ХАЙРИХОҲЛИК - ТАРАҚҚИЁТ ОМИЛИ

Тошкент. (ЎзА мухбири Бобур Собиров). Руминия Президенти Ион Илиеску 21 апрель кuni расмий ташриф билан Ўзбекистонга келди. Тошкент аэропортида юксак мартабали меҳмонни Ўзбекистон Республикаси Бош вазири Ўткир Султонов ва бошқа расмий кишилар кутиб олди.

Ўзбекистон Руминия билан 1995 йил октябрида расмий дипломатия муносабатлари ўрнатган. Халқларимизнинг иқтисодий-сиёсий, маданий алоқалари тарихи узок.

Мамлакатимиз Президенти Ислон Каримов 1996 йил июнда бу давлатга расмий ташриф билан борган. Ушанда икки давлатнинг келажақдаги ҳамкорлиги соҳаларини белгилаб берган қатор ҳужжатлар имзоланган. Ўтган йиллар мобайнида бу ҳужжатлар Ўзбекистон — Руминия ҳамкорлигини ривожлантиришда муҳим аҳамият касб этди.

Айни пайтда мамлакатларимиз пахта-ни қайта ишлаш, тўқимачилик, саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш, қишлоқ ҳўжалиги маҳсулотларини қайта ишлаш, дори-дармон, нефть ва газ саноати соҳаларида кенг қамровли алоқаларни йўлга қўйган. Бундан ташқари, Ўзбекистон — Руминия ҳўкуматлараро иқтисодий кенгаши ўзаро иқтисодий алоқаларни ривожлантириш, ишбилармонлар ўртасида бевосита мулоқотни йўлга қўйишда муҳим аҳамият касб этмоқда.

Ион Илиеску Руминия Президенти лавозимига илк бор 1990 йилда сайланган. 1996 йили у Социал-демократик партиядан сенатор бўлган. 2000 йил декабрида эса Руминия халқи уни иккинчи марта Президентликка сайлади.

Ион Илиескунинг мазкур ташрифи ҳамкорлик истиқболлари, алоҳида эътибор қаратилиши лозим бўлган соҳаларни белгилаб олиш ва умуман Ўзбекистон — Руминия ҳамкорлигини янги босқичга қўтариш учун хизмат қилиши шубҳасиз.

(Давоми 2-бетда)

Руминия Президенти Ион Илиеску расмий ташриф билан мамлакатимизда меҳмон бўлиб турибди.

22 апрель кuni «Дўрмон» қароргоҳида расмий кутиб олиш маросимидан кейин Ўзбекистон Президенти Ислон Каримов Руминия раҳбари билан яқма-яқма суҳбатлашди. Мулоқот чоғида мамлакатларимиз ўртасидаги муносабатларнинг ҳозирги аҳоли ва истиқболли, халқаро муаммолар ва томонларни қизиқтирган бошқа масалалар муҳокама қилинди. Президентлар икки томонлама ҳамкорликни янада ривожлантириш, халқаро миқёсдаги долларб муаммолар юзасидан фикрлашар экан, Ўзбекистон ва Руминиянинг қарашлари ва муносабатлари яқин эканлигини таъкидлади.

Ўзбекистон раҳбарияти Руминияда ке- чаётган ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий жараёнларни катта қизиқиш билан кузатиб боради. Руминиянинг Европа ҳамжа- мияти ва Евро-Атлантика тузилмасига

интеграциялашиш йўлидаги саёй-хара- катларини юқори баҳолайди ва унинг бу борадаги ютуқлари икки томонлама ҳам- корлик ривожини учун янги имкониятлар очилишига қатъий ишонч билан қарайди.

Ўз навбатида, Руминия Ўзбекистоннинг жаҳон сиёсат майдонидаги фаол харакат- ларини ва халқаро аксилтеррор коали- циясига кўрсатаётган ёрдамини юксак қадрлайди.

Икки мамлакат раҳбарийи ҳам БМТ, ЕХТ, НАТО каби халқаро ташкилотлар до- ирасида халқаро террорчилик, диний экстремизм, уюшган жиноятчилик, курол- ярғо ва наркотик моддалар контрабанда- си, миллий, минтақавий ва дунёвий хавфсизликка таҳдид соладиган бошқа хавф-хатарларга қарши биргаликда кура- шиш лозим, деган фикрни ёқлайди.

Хозирги кунда долларб бўлиб турган Ироқ масаласида ҳам томонларнинг қарашлари бир хил. Ўзбекистон ва Руми- ния раҳбарлари ушбу мамлакатдаги мо- жаро тезроқ ҳал этилишининг тарафдо-

ри эканликларини таъкидлар экан, АҚШ раҳбарлигидаги халқаро коалициянинг Ироқни куролсизлантириш йўлидаги сиё- сатини қўллаб-қувватлашини маълум қилди.

Президентлар ўзаро муносабатларни муҳокама қилиб, савдо-иқтисодий соҳада- ги ҳамкорликнинг бугунги ҳолатидан қониқиб бўлмаслигини таъкидлади. Тур- ли объектив ва субъектив сабабларга кўра, айни пайтда ўзаро савдо, сармо- окимининг ҳажми нисбатан паст даража- га тушиб қолган. Шу муносабат билан, Президент Ислон Каримов Руминия раҳ- барининг ташрифини ўзаро сиёсий, иж- тимоий, маданий ва иқтисодий алоқалар кўламини кенгайтиришга интилиш белги- си сифатида баҳолар экан, мамлакатла- римизда ҳамкорликнинг ишга солинмаган имкониятлари захираси катта эканлиги- ни қайд этди.

Ўзбекистон ва Руминия расмий деле- гацияларининг кенгайтирилган таркибда- ги музокарасида ҳам иқтисодий масала-

ларга алоҳида эътибор қаратилди. Прези- дент Ислон Каримов Ўзбекистон Румини- яга кимё, нефть кимёси, тўқимачилик сано- ати маҳсулотлари, қурилиш материалла- ри, минерал ўғитлар экспорт қилиши, у ердан эса мебелсозликнинг, мрамар ва гранитга ишлов бериш саноатининг си- фатли, синалган ва айни вақтда нисбатан арзон технологиялари, чарм маҳсулотлар, пойфазал келтириши мумкинлигини айт- ди. Булар қаторида қишлоқ ҳўжалиги маҳ- сулотларини қайта ишлаш каби тармоқ- лар бўйича қўшма корхоналар тузиш, сар- моявий лойиҳаларда биргаликда қатна- шиш, сайёҳлик соҳасидаги ва банклар- аро ҳамкорликни ривожлантириш тақли- флари илгари сурилди. Масалан, Ўзбеки- стон ва Руминия банклари ўртасида вакил- лик муносабатлари ўрнатилган, лекин амалда жуда кам операция бажарилади.

Ислон Каримов транспорт коммуника- цияси масаласига доим алоҳида эъти- бор билан қараб келади. Зеро, бу соҳа

ТАЗЕТАНИ ВАРАҚЛАТАНДА:

**ИККИ ПАЛАТАЛИ
ПАРЛАМЕНТ САРИ**

2-бет

**ТИЛ ТАЪЛИМИДА
МИЛЛИЙ
ИСТИҚЛОЛ ФОЯСИ**

3-бет

**ШАҲАР
НОМЛАРИНИ
ҚАНДАЙ ҲАРФЛАР
БИЛАН ЁЗАМИЗ?**

4-бет

**КИТОБ-ҲАЙРАТ
ДУНЁСИ**

5-бет

**ТАЛАБА МАКТАБДА
ИШЛАЙ
ОЛАДИМИ?**

6-бет

**КАРИМНИНГ
ТОНГИ**

(Hikoya)

8-бет

**SO'NGGI
UCH KUN
MUJ DALARI**

QAROR
O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «Xususiy lashtirilgan korxonalarini korporativ boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qarori qabul qilindi.

OLIY MAJLISDA
Oliy Majlisda shu yilning 24-aprel kuni ochiladigan ikkinchi chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining o'n birinchi sessiyasiga tayyorgarlik ko'rish va uni o'tkazish bo'yicha deputatlar ishchi guruhining yakunlovchi yig'ilishi bo'lib o'tdi.

TOSHKENTDA "TINCHLIK QO'NG'IROG'I" MAJMU'I
Mamlakatimiz rahbariyati hamda Yaponiyaning «Tinchlik qo'ng'irog'i» tashkiloti tashabbusi bilan Hamdo'stlik davlatlari orasida birinchi bo'lib urush degan mudhish fojihadan bashariyatni doimo ogoh etish maqsadida Kunchiqar mamlakatning bir qancha shaharlarida hamda Avstraliya, Germaniya, Kanada, Turkiya, Braziliya, Polsha kabi ko'plab shaharlarda o'rnatilgan Tinchlik bonglari poytaxtimizning Bobur nomidagi madaniyat va istirohat bog'ida ochilgan «Tinchlik qo'ng'irog'i» majmuiga qo'yildi.

КЎРИК-ТАНЛОВ ФОЛИБЛАРИ

Ўзбекистон Бағдий академиясининг кўргазмалар залида «Отаҳон ва онахонлар набиралари нигоҳида» ва Ер кунига бағишланган «Инсон ва ер» кўргазмалари очилди.
— Ўтган йили «Қарияларни қадрлаш йили» давлат дастури доирасида расмлар кўрик-танлови эълон қилинган эди, — деди санъатшунос Лариса Қоджаева «Туркистон-пресс» мухбирига. — Танловни ўтказишдан асосий мақсад — ўсиб келаётган ёш авлодни катталарни ҳўрмат қилиш, атроф-муҳит ва табиатни муҳофаза қилиш, тарихимиз, миллий аёнана ва қадриятларимизни эъозлаш руҳида тарбиялаш- дир. Кўрик-танлов боғча ва мактаб ўқувчилари ўртасида ўтказилди. Асосий босқичга икки юздан зиёд расмлар ке- либ тушди. Уларда болаларнинг тарихимиз ва миллий қадр- ятларимиз ҳақидаги билимлари, қарияларни эъозлаш бо- расидаги тушунчалари, бобо ва бувилар билан биргаликда яратилган боғ ва гулзорлар каби мавзулар ўз аксини топ- ган.
Мактабгача таълим муассасалари бўйича Тошкент шаҳ- ридagi 547-сонли болалар боғчаси тарбияланувчиси Акбар Қорабоев, мактаблар бўйича Қарши шаҳридаги 39-мактаб ўқувчиси Акмал Бозоров, Гулистон шаҳридаги «Қувонч» боғ- ча-мактаб мажмуининг ўқувчиси Муҳиддин Рисқиев ҳамда Фарғона шаҳридаги 32-мактаб ўқувчиси Оғина Мирзақари- мовалар кўрик-танлов фoлиблари, деб топилди.

«Туркистон-пресс»

O'qituvchi
yon
daftariga

QURILISH UCHUN YELIM
Gollandiyalik muta-xassislar ishlab chiqargan yangi yelim turi g'ishtlar oralig'iga atigi 2 millimetr surkalsa kifoya, g'ishtlar mustahkam tarzda bir-biriga yopishib qoladi. Yangi mahsulot sementga qaraganda o'zining ko'pgina afzalliklariga egaligi tufayli quruvchilarga ma'qul bo'lmoqda!

KOMPYUTER TARJIMA QILADI
Yaponiyaning «Nixon Denki» elektron konserni tomonidan ishlab chiqarila boshlangan yangi rusumdagi kompyuterlar tarjimonlik qobiliyatiga ega. U yapon- cha so'zlarni bir zumda sinxron usulda inglizchaga yohud inglizchadan yapon- chaga tarjima qilib beradi.

ENG ULKAN MEHMONXONA
«Em-dji-em» mehmon-xonasi ayni paytda dunyodagi eng ulkan mehmonxona hisoblanadi. Nevada shtati (AQSH) Las-Vegas shahrida joylashgan to'rtta 30 qavatli binodan tashkil topgan, 45,3 gektar maydonni egallagan mazkur majmua kichik shaharchani eslatadi.

ЎЗБЕКИСТОН-РУМИНИЯ:

ҲАМФИКРЛИК ВА ХАЙРИХОҲЛИК — ТАРАҚҚИЁТ ОМИЛИ

(Давоми. Боши 1-бетда)

савдо-иқтисодий алоқаларга кучли таъсир кўрсатувчи омиллардан биридир. Руминия мисолида Констанца бандаргоҳи бунга яққол мисол бўла олади. Ўзбекистон товарларини Европа мамлакатларига етказиш ва у ердан маҳсулот келтиришнинг энг яқин йўли шу ердан ўтади. Лекин, очик айтганда, тарифлар мувофиқлаштирилмагани боис ундан фойдаланишда яқин ҳамкорлик қилинапти, деб бўлмайди. Ислон Каримовнинг айтишича, Констанцада 1 тонна пахта ниюк, тушириш, сақлаш ва ташиш хизмати 117 АҚШ доллари тенг. Украинанинг Ильичёвск бандаргоҳида эса айни шундай хизмат учун 72 доллар тўланади. Шу муносабат билан Президентлар Ўзбекистон-Руминия ҳукуматларига иқтисодий кенгаши ҳамда савдо, молия, транспорт соҳаси муассасаларига ва масалани имкон қадар тез ҳал қилиш топширигини берди. Иқтисодий мавзуда сўз кетганда, Ўзбекистон ва Руминияни яна бир муҳим жиҳат бир-бирига яқинлаштиришини таъкидлаб ўтиш жоиз. Европа тикланиш ва тараққи-

ёт банки Бошқарувчилар кенгашининг аввалги мажлиси Бухарестда ўтган эди. Бу йил анжуманга Тошкент мезбонлик қилади. Ўзбекистон делегацияси Бухарест анжуманида фаол қатнашган, Руминия ҳукумати эса галдаги мажлис Тошкентда ўтказилишини ёқлаган эди. Икки мамлакат бундай тадбирга ҳозирлик кўриш борасида биргаликда тажриба ортирди. Руминия томони ЕТБнинг бу йилги мажлисига ҳукумат ва ишбилармон доиралар вакилларидан нуфузли делегация жўнатишини маълум қилди. Ион Илиеску Ўзбекистон Президентининг таклифларини тўла қўллаб-қувватлашни айтди, икки мамлакат қарийб бир вақтда бир хил ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий вазиятга тўқнаш келгани, деярли бир хил жараёнларни бошдан кечирганини таъкидлади. Демак, бир-бирининг тажрибасини ўрганиш баробарида, ўзаро ҳамкорлик орқали тараққиётга қўмақлашиш ва ислохотларни қўллаб-қувватлаш ҳам мумкин. Шу нуқтага назардан, Руминия раҳбарининг фикрича, Ўзбекистон Жанубий Европанинг

марказий давлати бўлмиш Руминияда элчиона очса, бу алоқалар кенгайтиши учун янги имкониятлар яратар эди. Бевосита иқтисодий ҳамкорликка келганда, ишлаб чиқариш кооперацияси ҳозирги куннинг долзарб талабларидан бири эканлигини таъкидлаш жоиз. Биргаликда маҳсулот ишлаб чиқариб, фақат миллий эҳтиёжини қондириш билан чекланмай, бошқа мамлакатларга сотиш икки томонлама фойдали бўлур эди. Руминия Президенти ҳукуматларо кенгашининг галдаги мажлисини Бухарестда ўтказиш таклифини айтди. Унда давлатларимиз раҳбарлари мулоқотда қайд этилган ҳар бир масала мутахассислар томонидан бафуржа кўриб чиқилди ва ўз ечимини топади. Шунингдек, илм-фан ва таълим соҳалари вакилларининг алоқаларини жонлантириш, жумладан, олий ўқув юрталарининг илмий ҳамкорлигини ривожлантириш, муайян соҳа олимларининг қўшма академик ва технологик тадқиқотларини қўлайитириш мақсадга мувофиқдир. Ион Илиеску Ислон Каримовнинг Ўзбекистон ва Руминия

халқлари бой тарихий, маданий ва маънавий меросга эга эканлиги, сайёҳлик соҳасидаги ҳамкорликни ривожлантириш зарурлиги ҳақидаги фикрларини маъқуллар экан, айниқса, маданий сайёҳликка эътибор кучайтириш фойдали бўлишини таъкидлади. Музокаралар якунида Ислон Каримов ва Ион Илиеску Ўзбекистон ва Руминия Президентларининг қўшма баёнотида имзо чекиди. Ташқи сиёсат маҳкамалари раҳбарлари Сайёҳлик соҳасида ҳамкорлик ҳамда Дипломатик ва хизмат паспорти бўлган фуқароларнинг визасиз қатнови тўғрисидаги битимларни имзолади. Шундан кейин ўтган матбуот анжуманида ҳозиргача икки томон учун ҳам муносабатлар 12 ҳужжат билан мувофиқлаштириб келингани, яна қўллаб-қўзғатилган таъриҳий ҳараётда ёки маъқулланиш арафасида эканлиги таъкидланди. Ислон Каримов Руминияни Ўзбекистоннинг ишончли ва узоқ муддатли ҳамкори, деб билишини қайд этди. Ион Илиеску мулоқотлар сермазмун ўтгани ва фойдали бўлганини таъкидлаб, самимий қабул учун миннатдорлик

билдирди ва Ислон Каримовнинг Руминияга таклиф этди. «Дўрмон»даги тадбирлардан кейин Руминия раҳбарини Ўзбекистон Бош вазири Ўткир Султонов ҳамроҳлигида Олий Мажлисга ташриф буюрди. Ўзбекистон олий қонун чиқарувчи органи Раис Эркин Халилов билан суҳбат чоғида мамлакатларимиз ўртасидаги муносабатларнинг ҳуқуқий асосини мустаҳкамлаш, парламентларо алоқаларни кенгайтиришга оид масалалар юзасидан фикр алмашилди. Руминиялик олий мартабали меҳмон пойтахтимиз марказидаги Хотира майдонида эрк ва тинчлик йўлида жон фидо қилган юртдошларимиз хотирасига ҳурмат бажо келтириб, «Мотамсаро она» ёдгорлиги пойига гул қўйди. Темирийлар тарихи давлат музейида Соҳибқирон ва унинг авлодлари ҳақида ҳикоя қилувчи тарихий ашёлар, нодир экспонатларни кўздан кечириб, Фахрий меҳмонлар китобига дастхат битди. Шу билан Руминия Президенти ташрифнинг расмий қисми ниҳоясига етди.

Анвар БОБОВЕВ, ЎзА мухбири

БОЛАЛАРГА ГЛОБАЛ ТАЪЛИМ

Республика таълим марказида Канаданинг Глобал таълим халқаро институти (ГТХИ) мутахассислари билан биргаликда «Болаларга дўстона муносабат мактаблари» дастури доирасида «Глобал таълим» лойиҳасини амалга оширишга киришди. Лойиҳа мувофиқлаштирувчиси Ирина Носированинг таъкидлашича, у БМТ болалар жамоаси (ЮНИСЕФ) томонидан молиялаштирилмоқда. Лойиҳанинг мақсади болаларни келажак ҳаётга ҳар томонлама тайёрлашдан иборат, — деди И.Носирова «Туркистон-пресс» мухбирига. — Таълим тизимига интерактив ўқитиш усулларини киритиш зарур, шунда болалар машғулот жараёнида у ёки бу масалани муҳокама қилишга киришади. Шу йул билан уни ечишга уринади. Бу иш синфларни ишчи гуруҳларига бўлиш воситасида амалга оширилмақда. Унда утилган предметга болақ равишда турли мавзулар берилади.

2002 йилнинг июл ойидан бошлаб, ГТХИ мутахассислари билан биргаликда Ўзбекистон мактабларида интерактив ўқитиш усулларини ёйиш бўйича ўқитувчиларни тайёрлаш ишлари бошланди, — деди мувофиқлаштирувчи. — Шу мақсадда марказда семинар ўтказилди. Айни пайтда мутахассислар томонидан бошланғич ва юқори синф ўқитувчилари учун ўқув усулвий қўлланмалари тайёрланмоқда. Лойиҳа шунингдек, Қирғизистон, Қозғистон, Туркманистон ва Тожикистонда ҳам амалга оширилмақда. Жорий йилнинг сентябрь ойидан бошлаб ишлаб чиқилган усулларни Фарғона, Сирдарё, Хоразм, Андижон ва Тошкент вилоятлари, шунингдек Қорақалпоғистон ва Тошкент шаҳридаги 20 та умумтаълим мактабида жорий этиш режалаштирилмоқда. Лойиҳа 2004 йилда ўз ниҳоясига етади.

«Туркистон-пресс»

МАЪНАВИЙ-МАЪРИФИЙ ҲАМКОРЛИК

Республика «Маънавият ва маърифат» маркази қошида ҳар ой анъанавий тарзда ўтказиб келинаётган «Маънавий тарғиботчилари» навбатдаги гуруҳи ўқув бошланди. Унга Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри маънавият ва маърифат соҳасида дахлдор мутахассислар жалб этилган. Ун кун давомида улар билан Президент Ислон Каримов асарларида янги ҳаётга қўриш назарияси ва амалиёти, миллий истиқлол ҳақида, маънавият асослари, тарихига янгича муносабат, диншунос-

лик муаммолари, раҳбар маънавияти, нутқ маданияти, Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганиш ва ҳуқуқий маданият асослари курслари бўйича Ф.Абдумажидов, С.Олимов, А.Мансуров, У.Уватов, З.Исомиддинов, М.Раҳмонов ва Б.Тошев каби мутахассислар машғулотлар олиб боради. Иштирокчилар пойтахтимиздаги Ўзбекистон тарихи, Темирийлар тарихи давлат музейлари ва бошқа диққатга сазовор маънавий-маърифий масканларида ҳам бўлишади. Рамзиддин АБИЛОВ

SO'NGGI UCH KUN MUJDALARI

(Davomi. Boshi 1-betda)

XATIRCHIDA MAKTABLAR KUNI

Navoiy viloyati Xatirchi tumanida bo'lib o'tgan «Maktablar kuni»da tumanida ta'lim sohasi rivojiga yo'lida olib borilayotgan ko'pgina ijobiy ishlar qatorida ilm maskanlaridagi mavjud muammo va kamchiliklar muhokama etilib, ularni bartaraf etishning amaliy chora-tadbirlari belgilandi (Mazkur tadbirning to'liq tafsiloti bilan gazetamizning navbatdagi sonlarida tanishasiz).

SEMINAR

Respublika ta'lim markazida xalq ta'limi sohasi mutaxassislari, YUNESKO va boshqa jamaatchilik tashkilotlari vakillari ishtirokida bo'lib o'tgan seminar Xalq ta'limi vazirligi hamda YUNESKOning Osiyo va Tinch okeani mintaqasi mamlakatlari Bosh byurosi hamkorligida Kadrlar tayyorlash milliy dasturining ikkinchi bosqichida amalga oshirilishi lozim bo'lgan ilg'or pedagogik texnologiyalarni jarayonga keng tatbiq etish maqsadida tashkil etilgan jamaatchilik ta'lim markazlari faoliyati ko'rib chiqildi.

Демократик давлатларда ҳокимият тузилиши асосан қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимиятларига бўлиниди. Бу учал ҳокимият ҳам бири бири билан узвий боғлиқдир. «Илсон организмидеги бирон аъзо ишламас, қолганлари тўхтаб қолганидек, ҳокимиятнинг ҳам бир бўғини бўлмаसा қолганлари ҳам фаолият юртда олмайдир», деб буқок француз мутафаккири Монтескье ҳокимият бўғинларига таъриф берган эди. Бу учал ҳокимият ичиде қонун чиқарувчи ҳокимият алоҳида ишонч тутади. Чунки, бу ҳокимият жамиятнинг барча соҳаларини тартибга солуви, давлатнинг ички ва ташқи сиёсатини белгиловчи қонунларни қабул қилади, давлатнинг юқори бошқарув органларининг мансабдор шахсларидан иш фаолияти юзасидан ҳисоботлар тинглайди. Қонун чиқарувчи ҳокимият турли давлатларда турлича (Халқ йиғини, Рада, Олий Мажлис, Конгресс, Бундестаг, Миллий йиғин ва бошқалар) аталса-да, лекин у умумтаъриф этилган бир ном, «Парламент» сўзи билан юртилади. «Парламент» сўзи («Parter» — гапирмоқ, «парламент» сўзлашадиган жой) аслида французча сўз бўлса-да, лекин ilk парламент Англияда ташкил этилган. Парламентнинг қадимги кўриниши Қадимги Рим, Афина каби давлатларда бўлган. Парламент — бу ижтимоий муносабатларни тартибга солувчи қонунларни қабул қилдиган, ижро этувчи ва айрим юқори мансабдор шахслар устидан назоратни амалга оширувчи, халқнинг муқабил эркини ифода этувчи халқ вакилликнинг олий органидир. Парламент конституцияда белги-ланганидек, давлат юқори мансабдорларини тайинлайди, айрим мамлакатларда давлат Президентини сайлайди, ҳукуматни тайинлайди, давлат бюджетини тасдиқлайди, халқаро шартномаларни ратификация қилади ва ҳоказо. Парламентнинг шаклланиши унинг структурасига боғлиқ. Аслида парламент бир палатали ва икки палатали гуруҳга бўлинади. Бир палатали парламент депутатларини фуқаролар тўғридан-тўғри сайлайди. Икки палатали парламентнинг кўйи палатасини фуқаролар сайласа, юқори палатани эса шу давлат қонунчилиги бўйича тайинлайди (сайлайди). Кўйи палата аъзолари аслида депутатлар, юқори палата аъзоси эса сенаторлар деб аталади. Халқимиз ўз мустақиллигини қўлга киритган, жамиятнинг барча соҳаларида кенг ислохотлар олиб борилмоқда. Ўзбекистон ўз олдига фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя этувчи ҳуқуқий, демократик ва албатта фуқаролик жамиятини қуришдек ўта долзарб вазифани қўйди. Бунда биринчи ўринда давлат манфаати эмас, балки инсон, фуқаро манфаати қўйилади. Қонун самарали бўлиши учун уларни қабул қилувчи халқ ноиблари, депутатларнинг билим савияси профессионал даражада бўлиши, қонунларнинг қабул қилиниш жараёнини қизгин баҳслардан иборат бўлмоғи лозим. Шу мақсадда жамиятнинг барча жаҳаларидаги каби қонун чиқарувчи ҳокимиятнинг бўлиши Олий Мажлисда ҳам кенг ислохотлар олиб борилмоқда. Юртимизда амалга оширилган эзгу ислохотлардан яна бири қонунчилик палатасига асосан сайлов округидан бир юз йигирма депутат кўп партиявийлик асосида сайланади. Сенатнинг 16 нафар аъзоси эса, адабиёт, фан, санъат, ишлаб чиқариш соҳасида ва жамиятнинг барча соҳаларида катта таърибага ва алоҳида хизмат кўрсатган энг обрўли фуқаролар орасидан Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан тайинланади. Шундай қилиб барча сенаторлар сони 100 нафарга етади. Қонунчилик палатасига эса барча сайлов округидан бир юз йигирма депутат кўп партиявийлик асосида сайланади. Қонунчилик палатаси депутатлари доимий равишда профессионал даражада фаолият кўрсатади. Сенаторларни бу йул билан сайлаш ва тайинлаш турли давлатларда амалиётда қўлланилгандир. Масалан, Францияда 321 сенатор ҳар бир де-

партаментдан коллегияда сайланади. У республиканинг ҳудудий коллективнинг вакиллари ташкилланади. АҚШда ҳар бир штатдан иккитадан, Бразилияда 3 тадан фуқароларнинг ўзлари тайинланади. Ямайка, Барбадос, Иордания каби давлатларда давлат бошлиқлари томонидан тайинланади. Ҳиндистонда ҳам бизнинг қонунчиликда назарда тутилгандай юқори палатанинг қўнчилик қисми штатларнинг қонун чиқарувчи органи томонидан сайлана, 12 нафари эса давлат бошлиғи томонидан тайинланади. Сенат ва қонунчилик палатаси депутатлари Ўзбекистон Республикаси ҳудудида муқим яшаётган, сайлов кунига қадар 25 ёшга кирган Ўзбекистон фуқароси бўлиши мумкин. Сенаторлар ҳам, қонунчилик палатаси депутатлари ҳам дахлсизлик ҳуқуқидан фойдаланиб, уларнинг мақоми қонун билан қўрилганда. Уларнинг ваколатлари қонунда назарда тутилган ҳолларда ва тартибда муддатидан илгари ҳам тугатилиши мумкин. Иккала палата ҳам қўшма ваколатга ҳамда бири мутлоқ ваколатга эгадирлар. Иккала палатанинг қўшма ваколатларига асосан қўйидагилар қиради: Ўзбекистон Республикаси Консти-

туциясини, қонунларни қабул қилиш, уларга ўзгартириш ҳамда қўшимчалар киритиш; Ўзбекистон Республикаси референдумини ўтказиш ва саноаси тўғрисида қарор чиқариш; Ўзбекистон ички ва ташқи сиёсатининг асосий йўналишларини белгилаш; Конституцияга биноан республика давлат бошқаруви ҳокимияти ваколатларини белгилаш; солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни жорий этиш; Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг тақдимига асосан Республика Давлат бюджетини қабул қилиш; Республика Президентининг вазирлар, давлат қўмиталари ва бошқа давлат бошқарув органларини тузиш ва тугатиш тўғрисидаги фармонларини тасдиқлаш; Олий Мажлисининг Илсон ҳуқуқлари бўйича вакили (Омбудсман) ва унинг ўринбосарини сайлаш ҳамда Республика Президенти тақдимига қўра Республика Бош вазири, унинг биринчи ўринбосари ва ўринбосарларни номзодларини кўриб чиқиш ва тасдиқлаш; Республика Президентининг зарурат ҳисоб бўлганда уруш ҳолати ҳамда фақулдада ҳолат жорий этиш тўғрисидаги Фармонларини тасдиқлаш каби Конституцияда назарда тутилган бошқа ваколатларга эгадирлар. Сенатнинг мутлоқ ваколатига Сенат, унинг қўмиталари раисларини ва ўринбосарларини, Ўзбекистон Республикаси Президенти тақдимига асосан Конституциявий суди, Олий ҳўжалик судини сайлаш; Ўзбекистон Республикаси Президентининг Республика Бош Прокурори ҳамда унинг ўринбосарларини ва Миллий ҳафсизлик хизмати раисини тайинлаш ва уларни лавозимидан овоз қилиш тўғрисидаги фармонларини тасдиқ-

лаш; республика Президенти тақдимига қўра республика Табиғатни муҳофаза қилиш давлат қўмитасининг ва унинг ўринбосарларини, республика Марказий банки бошқарувининг раисини; республиканинг чет давлатлардаги дипломатик ва бошқа вакилларини тайинлаш ва уларни лавозимидан овоз қилиш; республика Президентининг тақдимига қўра амнистия тўғрисидаги ҳужжатларни қабул қилиш; республика Бош Прокурорни, Табиғатни муҳофаза қилиш давлат қўмитасининг раиси, Марказий банки бошқаруви раисининг ҳисоботларини тинглаш; сиёсий, ижтимоий-иқтисодий ҳаёт соҳасидаги у ёки бу масалалар юзасидан Сенат қарорларини қабул қилиш қиради. Қонунчилик палатаси мутлоқ ваколати эса сенат ваколатига қараганда торроқ. Улар жумласига қўйидагиларни киритиш мумкин: Қонунчилик палатаси Спикери (раиси) ва унинг ўринбосарларини, қўмиталарнинг раислари ҳамда ўринбосарларини сайлаш; сиёсий, ижтимоий-иқтисодий ҳаёт соҳасидаги у ёки бу масалалар юзасидан, шунингдек давлат ички ва ташқи сиёсати масалалари юзасидан Қонунчилик палатаси қарорларини қабул қилиш ва бошқа қонунда назарда тутилган ваколатлар.

ни сайлашади. Қўрида эиқр этганимиздек, фақатгина қонунчилик палатаси депутатларига камда тўққиз кишидан иборат фракция ва бошқа гуруҳларга бirlaшиши мумкин. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси икки палатали тизимда ўз фаолиятини бошлагандан сўнг қонунлар қўйидаги тартибларда қабул қилинади. Қонунчилик ташаббуси билан Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 82-моддаси ҳамда Олий Мажлисининг Қонунчилик палатаси тўғрисидаги қўшма мақолатига асосан Ўзбекистон Республикаси Конституциявий қонунининг 27-моддасига асосан Ўзбекистон Республикаси Президенти, Ўзбекистон давлат ҳокимиятининг олий органи орқали Қорақалпоғистон Республикаси, Қонунчилик палатаси депутатлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, Конституциявий суди, Олий суди, Олий Ҳўжалик суди ҳамда Бош прокурорни чиқиси мумкин. Қонун лойиҳасини Қонунчилик палатасига киритилган, Спикер уни дастлабки тарзда кўриб чиқиш учун Маъсул қўмитани белгилайди. Дастлабки кўриб чиқиш натижалари бўйича маъсул қўмита қонун лойиҳасини Қонунчилик палатасига киритиш учун киритган (шахс)га қайтариш бўйича палата Кенгаш олдига қўлади. Агар қўрилатган қонун лойиҳаси Ўзбекистон Республикаси қонунлари ҳамда Қонунчилик палатаси Регламентига мос келмаса, Кенгаш қонун лойиҳасини уни киритган органга қайтариши мумкин. Қонунчилик палатаси қонун лойиҳасини ҳудди ҳозирги тартибда қабул қилади. Қонун қабул қилингандан сўнг ўн кундан кенчиктирмай Сенатга юборилади. Қонун сенатга келганидан кейин Сенат раиси уни дастлабки кўриб чиқиш учун маъсул қўмитани белгилайди. Ҳулосани олгандан сўнг Сенат қонунни муҳокама қилиб, уни маъқуллаш ёки рад этиш бўйича қарор қабул қилади. Қонун сенаторлар умумий сонининг кўпчилиги овози билан, агар Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ёки конституциявий қонунлари ва уларга киритилган ўзгариш, қўшимчалар бошқа масалалар юзасидан палаталарнинг келишувига биноан ҳам ўтказиш мумкин. Қўшма мажлисда эшитилган масалалар юзасидан палаталарнинг қўшма қарори қабул қилинади. Қонун лойиҳаларини тайёрлаш ишини олиб бориш (қонунчилик палатаси), палаталар муҳокамасига киритилдиган масалаларни дастлабки тарзда кўриб чиқиш ва тайёрлаш, Ўзбекистон Республикаси қонунлари ҳамда палаталар томонидан қабул қилинадиган қарорларнинг ижросини назорат қилиш учун палаталар шаклландан сўнг уларнинг ваколатлари муддатига ўзларининг орасидан раис, унинг ўринбосари ва аъзоларидан иборат таркибда ўз қўмиталари-

ни ишлаб чиқиш учун алоҳида-алоҳида Сенатнинг ҳар бир эътирозини кўриб чиқади. Келишув комиссияси иш натижаларига асосан ҳулоса қабул қилинади. Келишув комиссияси ҳулосасини олган қонунчилик палатаси уни ўн кун ичиде кўриб чиқиб, қарор қабул қилмоғи даркор. Келишув комиссияси таклифлари қабул қилинса, қонунчилик палатасида қонун олдига тартибда қабул қилиниб, Сенатга юборилади. Сенат томонидан рад этилган қонунни қайта кўриб чиқишда қонунчилик палатаси уни келишув комиссиясининг тахририда қабул қилмаса ва Сенатнинг қонунни рад этиш бўйича қарорига рози бўлмаса, қонун аввалги қабул қилинган тахрирда овозга қўйилиб, қонунчилик палатаси депутатларининг ундан икки қисми маъқулласа, у Олий Мажлис томонидан қабул қилинган ҳисобланади. Сенат томонидан мақулланган ёки қонунчилик палатаси томонидан қайта кўриб чиқилиб қабул қилинган қонун имзоланиши ва эълон қилиниши учун ўн кун ичиде Ўзбекистон Республикаси Президентига юборилади. Қонун ўттиз кун ичиде имзоланиб, эълон қилинади. Ушбу қонун бўйича Ўзбекистон Республикаси Президентининг эътирозлари бўлса, у Олий Мажлисга қайтарилиши мумкин. Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан қайтарилган қонун қонунчилик палатаси томонидан қайта кўриб чиқилиб, қўйидаги қарорлардан бири қабул қилинади: қонунни бундан кейин кўриб чиқмаслик; қонунни Ўзбекистон Республикаси Президенти таклифларини инобатга олган ҳолда қабул қилиш; қонунни аввалги ҳолида маъқуллаш. Ундай ҳолда депутатларнинг ундан икки қисми маъқулласа, Сенатга маъқуллаш учун юборилади. Сенат эса уни маъқуллаш ёки рад этиш бўйича қарор қабул қилади. Сенаторлар ушбу қонунни овоз ички қисмдан иборат кўпчилик ҳудди билан маъқулласа, Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан ўн тўрт кун ичиде имзоланиши ва эълон қилиниши даркор. Иккала палата ёқуд улардан бирон-таси, палаталар таркибиде уларнинг нормал фаолиятига тахдид солувчи ҳал этиб бўлмайдиган иштилофлар юз берганда, Ўзбекистон Республикаси Конституциясига зид қарорлар, бир неча бор қарорлар қабул қилган тахдидда, иккала палата ўртасида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг нормал фаолиятига тахдид солувчи хал қилиб бўлмайдиган иштилофлар юз берганда, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Конституциявий суд билан бамаслаҳат қабул қилган қарори асосида тарқатиб юборилиши мумкин. Лекин фақулдада қўмиталарда палаталар тарқатилиши мумкин эмас. Палаталар тарқатилган тахдирда янги сайлов уч ой мобайнида ўтказилади. Парламентимизнинг икки палатали бўлиб фаолият юритиши депутатларимиздан янада фаолроқ, билим савияси профессионал даражада бўлиши тақозо этади. Улар томонидан қабул қилинаётган қонунлар фуқароларнинг қонуний манфаатларини ҳимоя этиб, ҳаётга самарали таътиб қилинади, биз шакллантиришмоқчи бўлган фуқаролик жамияти сари қўйилган катта қадамлардан бири бўлур эди.

Тўлқинбек НАБИЕВ, Жаҳон иқтисодий ва дипломатия университети 5-курс талабаси

Qonun va fuqaro

ИККИ ПАЛАТАЛИ ПАРЛАМЕНТ САРИ

«Халқни буюк келажак ва улғувор мақсадлар сари бираштиради, мамлакатимизда яшайдиган, милаати, тили ва динидан қатъий назар, ҳар бир фуқаронинг ягона Ватан бахт-саодати учун доимо масъулия сезиб яшашга чорлаш, аждодларимизнинг бепохо мероси, миллий қадрияти ва анъаналаримизга муносаб бўлишига эришиш, юксак фазилатли ва қомил инсонларни тарбиялаш, уларни яратувчанлик ишларига ҳавас қилиш, шу муқаддас замин учун фидойиликни ҳаёт мезонига айлантириш — миллий истиқлол мафқурасининг бош мақсади».

И.КАРИМОВ

Таркиб топаётган истиқлол мафқураси кўпмиллатли Ўзбекистон халқининг озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этиш йўлидаги асрий орзу-интилошлари, ҳаётий идеаллари каби эзгу гояларни ўзида акс эттиради. Хурматли Президентимиз таъкидлаганидек, «Ўзининг ҳаётини, олдинга қўйган мақсадларини аниқ тасаввур қила оладиган, ўз келажиги ҳақида қайғурадиган миллат ҳеч бир даврда миллий гоя ва миллий мафқурасиз яшамаган ва яшай олмайдди». Мафқура бўлмаса, ҳар қайси давлат ва жамят, қолаверса, ҳар қайси инсон ўз йўлини йўқотиши мумкин.

Юксак фазилатли ва қомил инсонларни тарбиялаш, уларни яратувчанлик ишларига йўналтириш, шу муқаддас замин учун фидойиликни ҳаёт мезонига айлантириш миллий истиқлол мафқурасининг бош мезони экан, демек, бу соҳада таълим тизими соҳаси ходимлари олдида улкан вазифалар турибди. Бундай шарафли вазифани адо этишнинг мақбул усулларини топиш, унга назокат билан ёндашиш ҳар бир таълим ходими ва ўқитувчининг бурчидир. Бу борада Президентимиз шундай дейди: «Ҳозирги мураккаб шароитда халқимиз, аввало, ўсиб-ўниб келаётган ёш авлодини оғи ва қалбиди мафқуравий имунитет ҳосил қилиш муҳим аҳамиятга эга. Бу ишни бамисоли ёш ниҳолга мевали дарах куртагини пайванд қиладиган уста борбондек назорат ва меҳр билан, оқилона йўл билан амалга ошириш лозим».

Маълумки, 2002—2003 ўқув йилида умумий ўрта таълим мактабларининг 5-, 6-, 7-, 8- ва 9-синфларида она тили ўқув фани «Таълим тўғрисида»ги қонун ва «Қадрлар тайёрлаш миллий дастури» талаблари асосида ишлаб чиқилган давлат таълим стандарти, янги дастур ва янги ўқув режаси асосида ўқитилмоқда. Барча синфлар учун шу дастурга мос янги «Она тили» дарсликлари (Муаллифлар — Х.Неъматов, А.Ғулломов, Н.Махмудов, М.Қодиров, М.Абдураимова, Р.Сайдуллаева) нашр қилинди. Мақсуд дастур ва дарсликларида она тили машғулотларини миллий истиқлол гоёси асосида ташкил этиш, ўқувчиларни мустақил ва ижодий фикрлашга ўргатиш энг муҳим вазифалардан эканлиги ҳисобга олинган.

«Она тили — миллий маънавият ва мафқура, миллий рух, маданият ва қадриятларнинг улкан хазинаси», «Она тили — миллат тафакқурини шакллантирувчи, ривожлантирувчи ва ифодолувчи энг асосий восту» жумлалари янги дастур ва дарсликлар концептуал асосларини белгилашда масаланинг нақадар долзарблигини кўрсатади.¹ «Она тили — миллатнинг руҳидир. Ўз тилини йўқотган ҳар қандай миллат ўзининг жудо бўлиши мукаррар», дейилади И.Каримовнинг «Fidokog» газетаси муҳбири саволларига берган жавобларида. Чунони, ўрта умумий

таълим тизимидаги фанлар орасида миллий мафқура гояларини ўқувчиларга сингдиришда ўзбек халқи миллий руҳини ўзида мурасам этган «Она тили» фанининг алоҳида ўрни бор.

Ўзбек халқи бой маданият меросига эга. Бу мерос чуқур инсоний қадриятлар, маънавият омиллари, маърифий-маънавий тамойиллар негизиди шаклланган. Ана шундай тенгсиз мерос соҳиби ҳисобланган ёш авлодини билимий, илмий салоҳият руҳида тарбиялаш давр талабига айланади. Республикада қадрлар тайёрлаш Миллий дастурига асосланган таълим тизими ҳар томонлама етук, баркамол инсонни тарбиялаш, вояга етказишга йўналтирилган. Бу борада бир қатор тадбирлар олиб борилмоқда. Шулардан бири, қолаверса, асосийси дарслик, қўланмаларни замон талаблари асосида янгилашдан иборат эди.

Халқимиз эришган миллий истиқлол ижтимоий ҳаётнинг ҳар бир жабҳасида ўзгариш ясади. Воқеаликка, ҳар қандай жараёнга бўлган муносабат ўзгарди. Воқеаликдаги юзаки, муайян асосига эга бўлмаган замонасозликлар ҳеч қандай мантиққа эга эмаслигидан йўқолиб бормоқда. Жумладан, айрим дарсликлар, қўланмалардаги сохта қодалаштиришлар, ёндашувларнинг мантиқсизлиги очик-ойдин кўришиб қолди. Шунга ўхшаш нуқсонларни бартараф этиш мақсадида аниқдан дарслик ва қўланмалар яратилмоқда. Ходисаларнинг янги, ҳолисона талқин этилиши, қодаларнинг янги, илҳам ҳолатига келтирилиши маданиятимиз тарихида муҳим аҳамият қасб этган дарслик, қўланмалар учун асос бўлиб қолмоқда. Бу тарздаги ўзгаришларнинг негизи миллатнинг мустақиллигига бориб тақалади. Худди шу маънода она тили фанидан 5-, 6-, 7-, 8-, 9-синфлар учун чиқарилган янги дарсликлар алоҳида қийматга эга. Ушбу дарсликларнинг афзалликлари қуйдагиларда намоён бўлади:

- қодалар ҳодисаларнинг моҳиятини тўлиқ ёритишга қаратилганлиги;
 - матнларнинг миллий қадрият, анъаналарни эъозлашга йўналтирилганлиги;
 - олинган билимлар замон талаблари асосидаги тест синовлари орқали кузатиб борилиши;
 - қоида, мисол, изоҳларнинг ажратиб берилиши, керакли ўринларни таъкидлаш маззуни ёритиш ва ўзлаштиришда муҳим аҳамиятга эга.
- Мустақиллик даврида яратилган 5-9-синфлар «Она тили» дарсликларида миллий мафқуравийнинг асосий гоялари: Ватан раънақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги, қомил инсон, ижтимоий ҳамкорлик, миллатлараро тоҳувлик, диллараро самимий муносабат шунингдек, миллий истиқлол мафқурасининг тарихий, фалсафий ва иқтисодий асослари ҳамда унинг миллий ва умуминсоний таълимийлари масалалари ҳисобга олинган ва дарсликлар бу олижаноб гояларни ўқувчилар онгига сингдиришга қаратилган

бир қанча матнлар, суратлар ва мисоллар билан таъминланган.

Буларни ҳар бир синф дарслиги мисолида кўрсатиб ўтадим.

5-синф «Она тили» дарслиги² «Ўзбекистон Республикасининг Давлат маданияти» (4-бет) матни билан бошланади. Ундан сўнг тилининг ижтимоий вазифини, моҳиятини ифодалаб берувчи «Тил ва жамят» матни (5-бет), сўнг тил, нуқт ҳақидаги ўзбек халқ мақоллари ва ҳикматли сўзлари (6-бет) жойлашган. Бу матн ва мақоллар орқали ўқувчи тилининг жамят ҳаётидаги ўрни ва аҳамияти ҳақида, нуқт одобини сақлаш ҳақида маълумотларга эга бўлади.

Дарсликда ўзбек тилининг фонетик тизими ва сўз бойлигини ўзлаштиришга бағишланган маззуларга боғлиқ равишда халқимиз ўтмиши, улуг аждодларимиз тўғрисидаги маърифий матнлар ҳам берилган. «Алишер билан булбул» (18-бет), «Амир Темур ўғити» (24-бет), «Илм ва амал» матнлари шулар жумласидандир.

Меҳнатсеварлик ва яратувчанлик — ўзбек халқининг миллий хусусиятларидан бири. Бундай хислатни

бўлса, «Энг хушбўй хид» (92-бет) матнида халқимизда эъозланувчи ном мадҳи, «Керакис ўт» (100-бет) матнида Ибн Синонинг табиятдаги ҳар бир нарса-нинг боғлиқлиги ҳақидаги фикрлари, «Ранглар жило-» (135-бет) матнида Ўзбекистон худудидидаги тарихий обидаларда кўланган ранглар жилосининг бетакорлиги, «Оламшумул кашфиёт» (143-бет) матнида ватандошимиз Аҳмад Фарғонийнинг араб рақамлари тизимини мукаммаллаштиришга қўлган улкан хиссаси тараннум этилади. Мирзо Улугбек ҳақидаги (169-бет) матн эса улуг олим ва адолатли шоҳ ҳақида эслатма беради.

Булардан ташқари, машқлар учун танланган жумлалар (мисоллар) тарихий ва бадий асарлардан олинган бўлиб, истиқлол мафқурасига мос келади, ўқувчилар таълим-тарбиясига хизмат қилади.

7-синф «Она тили» дарслиги⁴ «1-сентябрь» Мустақиллик куни байрам тасвири ва ўқувчиларни бу байрам билан қутловчи матн билан бошланади. Кейинги саҳифаларда «мустақиллик», «истиқлол» тушунчаларининг моҳияти, бу улуг неъмат халқимиз-

бизга нима берди?» маззуида маъруза матни тайёрлаш ҳақидаги топширик мустақиллик неъматларини борасида фикр юритишни мақсад қилиб қўяди. Ўқувчининг истиқлол туғайли нимага эришганларимиз ҳақида тасаввур ҳосил қилишга ўргатади.

Абдусайд Кўчимовнинг «Ватан ягонадир» шеърини Ватанинг бетакорлиги, муқаддаслиги, бебаҳолиги, тенгсизлиги ҳақида. Ватанининг инсон ҳаётидаги ўрни, қадр-қиммати шеърнинг мисраларда мадҳ этилган.

16-машқда берилган «Ўзбекистон — Ватаним» маззуида иншо ёзиш ҳақидаги топширик ўқувчилар маънавиятини бойитишга хизмат қилади. Ўқувчи Ўзбекистон, унинг поён-сиз сарҳадлари, гўзал боғ-роғлари, қир-адирлари, ер ости хазиналари, ер усти бойликлари ҳақидаги тасаввурларини ифодалашга интилади. Фикрлаш жараёнида Ватанга муҳаббат, юртга садоқат туйғулари шаклланади.

17-машқда берилган «Давлатимиз мадҳияси» Ўзбекистон тароватини мисралар моҳоналигида ўқувчи шуурига сингдиришга хизмат қилади.

ларнинг қутқуларига учраганлиги (грек, араб, мўғул, рус истилолари назарда тутилган) ва эндигина озодлик шамоли миллат боши узра ялов бўлиб қил-пирраётгани ёркин чизги-ларда ифодаланган. Шеър «Сафаринг бехатару» Хизр бўлсин йўлдошинг» деган сатрлар билан тугалланади, бу миллатимизнинг дуони олтиндан қиммат билиши («Олтин олма, дуо ол!»), тарихи давомидидаги эътиқодлари (Хизр — тўғри йўл кўрсатувчи, раҳнамо), олис манзилни кўзлаганлиги ҳамда юрт фарзанди (шоир)нинг халқига, миллатига, Ватанига бўлган самимий муҳаббати, тилаклари муҳасаммадир.

Ватанга, миллатга меҳр-муҳаббат туйғулари бутун дарслик бўлимлири давомидида сезилиб туради. «Қўшма гап» маззусини мустаҳкамлашга қаратилган 17-машқда берилган «Чул бахори» матнида юрт гўзаллиқларидан бир лавҳа намоён қилинган. Бу ўлка-да бир қарашда кўрмисиз-да туюлган чўлларнинг ҳам ўзгача тароватга эга эканлиги, ўзида бетакор гўзаллиқни жо қилганлиги тасвирланган. Қўшма гап-

ларни содда гаплардан ажратиб ёза бошлаган ўқувчи «жала қуйган вақтдаги офтобнинг нур сочи-» холатидаги гўзалликни шуурда ҳис қилгандек бўлади...

Она юртга бўлган самимий муҳаббат, қувонч, фахр туйғулари «Сурок гаплар» маззусини мустаҳкамлаш учун келтирилган «Мен нечун севаман Ўзбекистонни?» шеърда кулминацион даражада ўз ифодасини топган.

«Ватанга меҳр-муҳаббат гимни»га айланган бу шеър ҳар бир ўзбекининг, ўзини шу миллат вакили санаган ҳар бир фарзанднинг қалб изхоридир. Она юртга бўлган тенгсиз меҳр, самимий муҳаббат Абдулла Орипов маҳорати орқали мисралар қатига сингдирилган. Лирик қахрамон «Мен нечун севаман Ўзбекистонни?» деган саволни қўяди ва жавоб бериш асосида юртни гўзаллиги, бойликлари, тенгсиз табииати учунгина севиш кечил-тир бўлмас хато эканлиги тилга олинади. Ватанга муҳаббат инсонга она сути билан ўтвучи бетакор туйғу бўлиб, туғилиб-ўсган ер, жой тисмолида юракка қо бўлади. Дунёда барча ер, ҳамма тупроқ тенг яратилган, аммо ҳар ким учун Ватан тупроғи бебаҳодир, демокчи бўлади шоир.

Юрт меҳри аждодларга бўлган муҳаббат орқали уйғуланиб кетади. Негачки, юртни камол топтиришда, миллатнинг маънавиятини юксалтиришда донимшадан, аллома аждодларнинг ўрни беқиёс. Ёш авлодга аждодларимизнинг ибратли жиҳатларини кўрсатиш, фазилатларини тасвирлаш, ҳаётий тажрибаларини ёритиш

таълим тизимида ижодий аҳамият касб этади.

«Аниқловчи тобе гапли қўшма гап» маззусини мустаҳкамлаш учун берилган 99-машқдаги «Аждодлар ибрати» матни соҳибқирон Амир Темурнинг ўзбек халқи тарихида тугган ўрни ҳақида хикоя қилади. Унда Амир Темур шахсиятидаги инсоний фазилатлар, унинг миллатни камол топтириш йўлидаги сай-ҳаракатлари, истиқлол ҳақидаги орзу-уйлар акс этган. Бу матни ўқир экан, ўқувчи мустақиллик халқимизнинг азалий орзуси эканлигини юракдан хис этади. Соҳибқирон васият сифатида қолдирган инсонийликнинг уч хислати эса, матнда таъкидланганидек, мустақил юрт бунёдкорлари ҳисобланган хизматқўшлар: инсонпарварлик, мушоҳадалилик, оқилпарварлик, ҳаёт зарурий фазилатлар сифатида инсон шахсиятининг муҳим қирраларидан бўлиб келмоқда.

Китобнинг «Ёзма ишлар учун матнлар» бўлимида берилган «Абу Наср Форобий», «Шарафли бурч», «Бирини кессанг, ўрни эк» сарлаҳли матнларда ҳам аждодларимизнинг бебаҳо фазилатлари ўз ифодасини топган.

Тил — миллатнинг мавжудлик белгиси. Ҳар миллатнинг тили бўлса — у тирик, Тилсиз ҳеч битта халқ миллат бўлмайди.

Тил — миллатнинг аъло неъматидир буюк — Тили бор экан, то миллат ўлмайди.

Тилда халқнинг, миллатнинг ўзлиги, орзу-армони, урф-одат, қадриятлари муҳасаммад. Тил халқнинг асрлар оша босиб ўтган ҳаёт йўлининг бетакор ойнаси сифатида кимматлидир.

Дарсликнинг 1-машқда дунё тиллари ҳақида маълумот берилиши ўқувчиларнинг тилга оид қарашларини, тасаввурларини кенгайтиришга хизмат қилади. Дунё тилларининг ранго-ранглиги, турли тилларнинг тараққийёт даражаси ўзига ҳис тарзда намоён бўлганлиги, тилларнинг шаклланиши ва ривожланиши, тил оилалари ҳақидаги билим қўнимлари раво услубда баён қилинган. 2-машқда «Туркий тилларнинг шахара дарахти» берилганлиги ўзбек тили мансуб бўлган туркий тиллар оиласи ва ундаги турли тиллар борасида батафсил маълумот беради. 3-машқда келтирилган «Туркий тиллар тармоғи ва ўзбек тили» матни юқоридаги маълумотларни тўлдирдишга хизмат қилган.

6-машқ матни эса «Тилларнинг тенглиги ва ҳамкорлиги» ҳақида. Унда Ўзбекистон Республикаси Конституцияси мамлакат ҳудудидидаги барча тилларнинг тенглиги ва эркинлигини таъминлаш таъкидланган. Ўзбекистон Республикаси ўз худудидида истиқомат қилувчи барча миллат ва элатларнинг тиллари, урф-одат, анъаналарини ҳурмат қилинишини амалга ошириши, уларнинг ривожланиши учун шароит яратиб бераётгани қайд этилган.

Эркин Воҳидовнинг «Она тилим ўлмайди», Миртемирнинг «Она тили» шеърларида тилга бўлган

¹ Қаранг: «Таълим тараққийоти». 1999, 1-маҳсул сон, 64-бет.

² Х.Неъматов, А.Ғулломов, М.Қодиров, М.Абдураимова. «Она тили» (5-синф учун дарслик). Т.: «Ўқитувчи», 2002.

³ Х.Неъматов, А.Ғулломов, М.Қодиров, М.Абдураимова. «Она тили» (6-синф учун дарслик). Т.: «Ўқитувчи», 2001.

⁴ Х.Неъматов, А.Ғулломов, М.Қодиров, М.Абдураимова. «Она тили» (7-синф учун дарслик). Т.: «Ўқитувчи», 2001.

⁵ Х.Неъматов, А.Ғулломов, Н.Махмудов, Р.Сайдуллаева, М.Абдураимова. «Она тили» (8-синф учун дарслик). Т.: «Ўқитувчи», 2001.

⁶ Х.Неъматов, А.Ғулломов, Н.Махмудов, Р.Сайдуллаева, М.Абдураимова. «Она тили» (5-синф учун дарслик). Т.: «Ўқитувчи», 2002.

шарафловчи халқ нақллари, мақол ва ривоятлари кўп. Дарсликдаги «Иттифок» (69-бет), «Ота касби — давлат касби» (114-бет), «Инсон кўли» (117-бет), «Билимлар занжири» (12-бет) матнлари халқимиз миллий руҳига монанд меҳнатсеварлик, яратувчанлик гояларини тараннум қилади. Булардан ташқари, дарсликнинг сўнгидида ило-ва қилинган «Нуқт ўстириш учун матнлар» бўлимидаги парчалар ўқувчиларни тўғрилиқ, халоллик, дўстга садоқат, ота-онага хурмат руҳида тарбиялашга хизмат қилади.

Шунингдек, дарсликда тилга оид билимларни эгаллаш маққули учун танланган мисоллар халқимиз миллий руҳини, тарихан шаклланган мафқурасини, маънавияти ва маданиятини, илмий ва диний қарашларини акс эттиради. Мисолларни илмий-лисоний жиҳатдан изоҳлашда, таҳлил қилишда уларнинг маърифий ва ғоявий жиҳатларига эътибор қаратиш лозим бўлади.

6-синф «Она тили» дарслиги⁵даги истиқлол шарофати билан давлат тили мақомига эга бўлган она тилимиз ҳақидаги «Давлат тили» (4-5-бетлар), унинг халқ тили сифатида узоқ тарихга эгаллиги тўғрисидаги «Ўзбек тили илдизлари» (5-6-бетлар), унинг бойлиги ҳақидаги «Алишер Навоий ўзбек тили хусусида» (43-бет), халқимизнинг исм танлаш удумини ифодолувчи «Исм ҳам хус» (80-бет), жой номларига ижтимоий-тарихий воқеаларнинг акс этишига бағишланган «Жой номлари — тарих муҳри» (84-бет) матнлари тил ва жамят, тилда миллий руҳ ва мафқуравий акс этиши масалалари бағишланган

нинг асрий орзуси эканлиги очиб берилган. Дарсликдаги «Чин дугона» (5-бет) матнида — ўзбекнамо одоб, ўзаро беғариз ёрдан руҳи тасвирланади, «Билимлар хазинаси қалити» (6-бет) матнида кўп тил билишининг аҳамияти, «Махмуд Замахшарий» (8-бет) матнида юртдошимиз бўлган бу машур олимнинг араб оламидаги шухрати, «Абдурауф Фитрат» (55-бет) матнида шоир ва олимнинг халқимизга қилган улкан хизматлари, «Имом Исмоил Бухорий» (67-бет) матнида бу улуг зотнинг ислом оламидаги шон-шавқати, «Соҳибқирон» (118-бет) матнида марказлашган давлат ва тараққий этган жамят тарафдори Амур Темурнинг тавсифи акс эттирилган. Дарсликдаги «Инсоний ҳаёт» (30-бет), «Уғдумиш ва Узғурмиш» (39-бет), «Тил одоби» (67-бет), «Тўғрилиқ» (71-бет), «Ривоят» (109-бет) матнларида халқимизнинг одоб-ахлоқ, тўғрилиқ, халоллик, эзгулик ва меҳнатсеварлик ҳақидаги қарашлари ўз ифодасини топган.

Булардан ташқари, дарсликда миллий урф-одатларимиз, қадриятларимиз, буюк аждодларимизга оид гоялар акс этган жумлалар маққулар таркибидида ҳам берилган.

Дарсликларда берилган матнларнинг маънавий-маърифий аҳамияти эътиборга молик. Буни **8-синф** дарслиги мисолида ҳам кузатиш мумкин. Дарсликда келтирилган бадий матнларни қуйдаги маззуларга умумлаштириш мумкин:

Ватанга, халққа, миллатга меҳр-муҳаббат туйғулари йўғотишга қаратилган матнлар.

«Сўз бирикмасида сузларнинг бирикши усуллари» маззусида оид 21-машқда келтирилган «Она юрт соғинчи» матни «Ватан нима ўзи?!» деган саволга жавоб беради. Муаллиф Турсунчи Содикова «Ватан» тушунчасини нозик, сермаъно жумлаларда ифодалаган.

«Тасвирий ифода» маззусида берилган «Ватанимиз бойликлари» матни ўқувчи қалбидида фахр-ифтихор туйғуларини уйғотишга қаратилган.

Она тилини эъозлаш, миллий тилини қадрлаш туйғуси «Тилимизнинг имкониятлари» матнида, «Зук-колар ўйини» — она тили асосидаги баҳсада ўз ифодасини топган.

Инсоний фазилатларни улуглаш гоёси «Муҳофот ва жазо», «Хунармандлар мактаби», «Нима эксанг, шуни ўрасан!», каби матнларда акс эттирилган.

Миллий қадриятларни улуглаш, тарихий анъаналарни эъозлаш, «Наврўз ҳақида афсона» матнида ҳамда «Алишер Навоий номидаги Миллий богда» маззуидаги иншо топширигида муҳасамланган.

9-синф «Она тили» дарслиги⁶ Абдулла Ориповнинг «Эрк ҳақи» деб номланган шеърини бошланади. Бор-йўғи 16 мисрадан иборат бўлган шу биргина шеърда она юртимизнинг қадимий, қўнча масканлардан эканлиги, ўзбек халқининг серстандизлиги, хаттоки мустақиллик сари ҳам ўйлаб қадам ташлаганига ва бу қадамнинг эрк ҳақида ичилган муқаддас қасам эканлиги фахр билан тилга олинган. Ўзбекининг ҳеч бир кимсага ёмонлиқни раво қўмаслиги, оққўнгиллиги, шуни қарамасдан қўлаб ганим-

ларни содда гаплардан ажратиб ёза бошлаган ўқувчи «жала қуйган вақтдаги офтобнинг нур сочи-» холатидаги гўзалликни шуурда ҳис қилгандек бўлади...

Она юртга бўлган самимий муҳаббат, қувонч, фахр туйғулари «Сурок гаплар» маззусини мустаҳкамлаш учун келтирилган «Мен нечун севаман Ўзбекистонни?» шеърда кулминацион даражада ўз ифодасини топган.

«Ватанга меҳр-муҳаббат гимни»га айланган бу шеър ҳар бир ўзбекининг, ўзини шу миллат вакили санаган ҳар бир фарзанднинг қалб изхоридир. Она юртга бўлган тенгсиз меҳр, самимий муҳаббат Абдулла Орипов маҳорати орқали мисралар қатига сингдирилган. Лирик қахрамон «Мен нечун севаман Ўзбекистонни?» деган саволни қўяди ва жавоб бериш асосида юртни гўзаллиги, бойликлари, тенгсиз табииати учунгина севиш кечил-тир бўлмас хато эканлиги тилга олинади. Ватанга муҳаббат инсонга она сути билан ўтвучи бетакор туйғу бўлиб, туғилиб-ўсган ер, жой тисмолида юракка қо бўлади. Дунёда барча ер, ҳамма тупроқ тенг яратилган, аммо ҳар ким учун Ватан тупроғи бебаҳодир, демокчи бўлади шоир.

Юрт меҳри аждодларга бўлган муҳаббат орқали уйғуланиб кетади. Негачки, юртни камол топтиришда, миллатнинг маънавиятини юксалтиришда донимшадан, аллома аждодларнинг ўрни беқиёс. Ёш авлодга аждодларимизнинг ибратли жиҳатларини кўрсатиш, фазилатларини тасвирлаш, ҳаётий тажрибаларини ёритиш

Ўқитувчиларнинг фарзандларимиз таълим-тарбияси йўлидаги изланишларини рағбатлантириш ва шу аснода илгор иш тажрибаларни оммалаштириш борасида ҳар йили анъанавий тарзда бўлиб ўтадиган «Йил ўқитувчиси» курик-танловининг аҳамияти катта. Яқинда ушбу курик-танловнинг 2003 йилги республика босқичи иштирокчиларини аниқлаш мақсадида пойтахтимизнинг Шайхонтоҳур тумани Халқ таълими бўлими томонидан туман ўқитувчилари орасида энг муносибни аниқлаш учун танлов ўтказилди. Қизилқалъа ва жазоибали ўтган бештадан энг кўп балл тулган 180-мактабнинг «Миллий истиқлол гоёси ва маънавият асослари» фани ўқитувчиси Нейла Холиқова биринчи

ЎҚИТУВЧИ ФАОЛИЯТИНИ БАҲОЛОВЧИ МЕЗОН

уринга муносиб, деб топилди. 167-мактабнинг информатика фани ўқитувчиси Нодира Ҳошимова ҳамда 20-мактабнинг мусиқа фани ўқитувчиси, танловнинг энг ёш иштирокчиси Нодира Йўдошова ҳамда 34-мактабнинг она тили ва адабиёти фани ўқитувчиси Гулнара Пулатова ҳам 3-уринини эгаллашди.

Нодира НАЗАРОВА, ўқитувчи.

Пойтахтимизнинг Собир Раҳимов тумани Халқ таълими бўлими томонидан ҳам «Йил ўқитувчиси—2003» курик-

танловининг туман босқичи ўтказилди. Унда ўқитувчилар нафақат билими, саводли, фидойи устоз эканликларини, балки яхши қўшқич, ажойиб раққоса, уста созанда, моҳир режиссёр ҳам эканликларини намойиш қилдилар.

«Йил ўқитувчиси — 2003»

ШАҲАР НОМЛАРИНИ ҚАНДАЙ ҲАРФЛАР БИЛАН ЁЗАМИЗ?

Тошкент шаҳар Акмал Икромов туманидаги 287-мактабнинг бошланғич синф ўқитувчиси Дилшога Бобмуродованинг ўқитувчилик фаолиятини бошлаганига кўп бўгани йўқ. Каттақўрғон шаҳридаги педагогика билим юрти ва СамДУ педагогика, бошланғич таълим методикаси факультетига олган сабоқлари, излашулари тўғрисида тезда моҳир муаллима, илгор ўқитувчилик мазоли сазовор бўлди. Дилшога ҳар бир дарсда ўз мақсадига эришадиган, турли усуллардан фойдаланиб, ўқувчилари ёдига қоладиган мазмунли дарслар ўтишга ҳаракат қила-

ди. Математика дарсларида ҳам ўқувчиларга мақол, топшиқлар айтиштириб, ўқувчиларини мустақил фикрлашга ўргатади. Топшиқлар ва масалаларни бойчечак, лола каби чиройли, аммо оддий қовоздан гуд билан тайёрланган кўргазмалар воситалар орқали топширадиган, болалар лола сайлида юргандек кайфиятга уларни тез бажарадилар. Изланувчи, ижодкор муаллимнинг она тилидан 1-синфда ўтказилган бир соатлик дарси ишланмасини бошланғич синф ўқитувчиларига услубий ёрдам сифатида беришни лозим топди.

Бош ҳарф билан бошланадиган сузлар.

ДТСга кура дарсининг таълим мақсади: ўқувчиларнинг кичик ва бош ҳарфлар ҳақидаги билимларини мустаҳкамлаш; ўқувчиларнинг ижодий фикрлаш қобилиятини устириш.

Тарбиявий мақсади: ўқувчиларни она-Ватанини севиш, табиятни ардоқлаш, тежамкорлик, машҳур алломаларга ҳурмат руҳида тарбиялаш.

Ривожлантирувчи мақсад: ўқувчиларнинг оғзаки ва ёзма нутқ малакаларини, она тили фанига бўлган қизиқишларини ошириб бериш.

Дарсининг жиҳози: маззуга оид расмлар, машҳур алломалар сурати, харита, магнит доска, тарихий шаҳарлар акс эттирилган рангли кургазмалар куруллар.

Ҳар бир дарсни навбатчининг ҳисоботини тинглаш билан бошлайман. Сунга "Сирли сандик" ичидаги "олтин танга"ларни курсатиб, ўқувчиларга маош олишлари мумкинлигини айтаман. Бунинг учун улар саволларга жавоб беришлари лозим.

- Ҳозир улкамизда қандай фасл?
- Баҳор.
- Баҳор фаслида қайси ойлар бор?
- Март, апрель, май.
- Баҳорда табиат қандай кийим кияди?
- Яшил.
- Баҳорда қандай байрамларни нишонлаймиз?
- Навруз байрамини.
- Қачон?
- 21 мартда
- Баҳорда яна қандай байрамлар бор?
- Онажонлар байрами.
- 9 май — Хотира ва Қадрлаш куни

Ўқувчилар ручка, дафтар, қалам, сумка, чойнак, пёла каби сузларни айтиб, улар иштирокида гап тузиб утилган маззун мустаҳкамлаб олганларидан сунг янги маззуга утаман.

— Болажонлар, сизларни 3 гуруҳга буламан, ҳар бир гуруҳ узига ном танлаши мумкин.

Болалар "Чакқонлар", "Алпо-

Sinab ko'ring

миш", "Севинч" гуруҳларига бўлинадилар.

"Чакқонлар" гуруҳи туман, маҳалла, куча номларини, "Алпомиш" гуруҳи кишиларнинг исм-фамилияси, ҳайвонларга атаб қўйилган номларни, "Севинч" гуруҳи шаҳар, дарё, океан номларини айтдилар. Сунг уларга бундай номлар бош ҳарфлар билан ёзилишини тушунтирдим. Ёзма нутқ малакаларини шакллантириш учун ўқувчиларга синф тахтасига бош ҳарфлар билан ёзиладиган шаҳар, туман, исм, ҳайвонларга атаб қўйилган номлардан 3-4 тасини ёздирдим. Қайси гуруҳ аъзолари саводли ва чиройли ёза олиб беришди.

Уйини яна қуйидагича давом эттириш мумкин. Кургазмада атоқли отлар аралаш ҳолда жойлаштирилган. Олапар, Тинч океани, Мош, Шаҳло Усмонова, Лутфий кучаси, Сирдарё, "Ватан" маҳалласи, Лайло Азизова, Чилонзор тумани, Турткул, Хоразм.

Гуруҳ аъзолари бу сузларни тезда одамларнинг исмлари, ҳайвонларга атаб қўйилган номлар, туман ва маҳалла номлари, дарё ва океан номлари, шаҳар номлари каби устунларга

Ўқувчилар: — Самарқанд, Бухоро, Хива, Қуқон.

— Улар нима учун қадимий дейилади?

— Сабаби, Бухоро, Самарқанд шаҳарларининг ёши 2500 йилдан ошиб кетган. Бу ерда тарихий обидлар кўп.

— Бу шаҳар номларини қандай ҳарфлар билан ёзамиз?

— Бош ҳарфлар билан.

Шундан сунг ўқувчиларга бу қадимий шаҳарлардаги тарихий ёдгорликлар, мадраса ва миноралар суратлари, рангли расмларни курсатаман. Она Ватанга ҳурмат, муҳаббат уйғотаман.

Ўқувчиларнинг зукколигини синаш учун яна бир топшиқ бераман. Синф тахтасида ёзилган мана бу сузларнинг маъносини тушунтириг. Нега 2 та бир хил суз 2 хил куринишда ёзилган?

омон-Мошон-Омон баҳмал-Баҳмал лола-Лола райхон-Райхон

Ўқувчилар биринчи устундаги сузлар нарса-буюм, гул номи, иккинчи устундаги сузлар ҳайвонларга атаб қўйилган ном, одамларнинг исми, жой номи эканини айтиб, қоида чиқарадилар.

Шунга ухшаш азиз-Азиз, зафар-Зафар, доно-Доно каби сузларни айтиб, оғзаки гап тузадилар.

Дарс давомида гуруҳ аъзоларига тарқатилган "олтин танга" лар ҳисобланади ва улар сонига қараб ўқувчиларга балл қўйилади, голиб гуруҳ рағбатлантирилади.

Унга бош ҳарф билан ёзиладиган 10 та суз топшиш ва гап тузиш вазифа қилиб бери-

Mulohaza

Бола учун орқиқиб қўйилган кун келиб у мактабга қатнай бошлайди. Синфда, мактабда бўлаётган ҳар бир ҳаракат унга қизиқarli, улардан бола ўйин унсурларини ахтаради. Чунки у ҳали ўйинқароқ, ўқувчи бўлиб тўлиқ шаклланмаган.

Бошланғич синфларда ўқувчиларнинг ўйин фаолиятини ўқиш фаолиятига диққати бердан бўладиган дидактик жараён эмас. Бироқ бу икки фаолият ўртасига "Хитой девори"ни қўйиб ҳам бўлмайди, чунки боланинг ўйин фаолиятида ўқув элементлари, ўқув фаолиятида эса ўйин элементлари мавжуд. Шунинг учун олддин ўйнаб, кейин ўқиймиз ёки олддин ўқиб, кейин ўйнаймиз, дейиш дидактик нуқтаи назардан тўғри эмас. Чунки бошланғич синфларда ўйин билан ўқиш бир-бири билан уйғунлашгандагина қўйилган вазифа керак. Кузатишлар шуни кўрсатадики, дидактик ўйинлар билан ўқитилган дарсларда ўйин яқинига кўра, фаол ўқувчилар моддий ва маънавий рағбатлантирилиши лозим. Акс ҳолда бундан кейинги шундай машғулотларга уларнинг қизиқишлари сусаяди, дарс самарадорлиги пасайиб кетади. Масалан, ўқитувчи қўшни синфдан шифрланган хат келганлигини, бу шифрни очиб билан хат мазмунини маълум бўлишини ва агар берилган бир қанча сонли мисоллар тўғри ечилиб, жавоблардаги рақамлар ўрнига керакли мос ҳарфлар қўйилса, шифр очилиши ва хатнинг мазмунини келиб чиқишини айтиди. Бу ўйиндан 3-ёки 4-синфларда фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

Ўқувчилар хатнинг мазмунини билиш учун жуда қизиқади. Шу боис улар амалларини қизиқиш билан тўғри ва тез ишлашга ҳаракат қилишади. Чунки ақалли битта мисол но-

ЎЙИН ВА ЎҚУВ ФАОЛИЯТИ УЙҒУНЛАШГАНДА...

фани муваффақиятли, ижобий ҳол қилиш мумкин. Бунинг билан ўқишга яқинда келган боланинг ўқув фаолиятини тўғри ташкил қилган бўламиз. Бошланғич синфда математика фани материалларини ўқувчилар онига синдиришда бирор таълимий мақсадга бўйсундирилган ўйинлар — дидактик ўйинларнинг аҳамияти жуда катта.

Дидактик ўйинлар ўқувчиларнинг дарсдаги фаолиятини оширади, хотираларини ривожлантиради, математика амалларини тез ва тўғри ишлаш кўникмаларини шакллантиради, энг муҳими, ўйин ёрдамида бажарилган ишлар ўқувчиларни эриктирмайди, уларни чарчатмайди.

Математик материалларнинг таълимий ва тарбиявий характери қараб ўқитувчилар томонидан дидактик ўйинлар танланади ёки ўйлаб топилмади.

Дарсда ёки дарсдан ташқари машғулотларда қўлланиладиган ўйинлар ҳар бирининг мазмунини, ўйин қоидаларини ўқувчиларга ўқитувчи томонидан батафсил тушунтирил-

тўғри ечилиш ҳам шифр очилмаслигини билладилар. Бунда улар мисолларни ишлаш давомида бир-бирларини кузатиб, мисолларнинг тўғри ишланганини назорат ҳам қилиб борадилар.

Математик масалаларни бундай жамоа бўлиб ишлаш уларда бир-бирига нисбатан ушқоқлик, бирдамлик ва ҳамжиҳатлик хусусиятларини ривожлантиради.

Математик машғулотлар учун ўйин танланганда, унинг қандай дидактик масалага бўйсундирилганлигини катта эътибор бериши керак. Ўйин болалар учун фақат эрмакка, бефойда вақт ўтказишга айланб қолмаслиги лозим.

Ўйинда бош маслаҳатчи сифатида қатнашаётган ўқитувчининг ўйинни бирор дидактик мақсадга бўйсундириши, уни бошқара олиш маҳорати ишининг янада самарали бўлишини таъминлайди.

Р. ТУРСУНОВА, Пастдаргом туманидаги 17-мактабнинг бошланғич синф ўқитувчиси, Ш. СИДИҚОВА, СамДУ талабаси

РАҚС САНЪАТИ БИЛИМДОННИ ХОТИРЛАБ

Куни кеча Марказий зобитлар саройида ўзбек рақс санъати билимдони, "Лазги" ашула ва рақс ансамбли асосчиси, Ўзбекистон халқ артисти Гаҳвар Раҳимова хотирасига бағишлаб кеча ўтказилди. Кечада Ўзбекистон халқ артистлари Коммуна Исмоилова, Саодат Қобулова, Яйра Абдуллаева, Ортик Отажонов, таниқли шоир Искандар Раҳмон, устоз санъаткорнинг бир гуруҳ шогирдлари ўз устозлари билан боғлиқ хотираларидан сўзлаб беришди.

— Гаҳвар опа Раҳимова нафақат буюқ санъаткор, балки ўз шогирдларига онадек меҳрибон устоз ҳам эдилар, — деб эслади К.Исмоилова, — барча шогирдларига ҳам кўнглининг, ҳам уйининг тўридан жой бериб, вояга етказган камтарин инсонни ҳеч қачон ёдимиздан чиқармаймиз.

Кечада шунингдек, устоз санъаткорнинг ўзи асос солган ва сахналаштирган "Лазги" ансамблининг ашула ва рақслари юксак маҳорат билан ижро этилди.

МУХБИРИМИЗ

O'qituvchiga yordam

Ҳар бир халқнинг ўз тарихи, адабиёти, миллий аънаналари, урф-одатлари мавжуд. Бизнинг халқимиз ҳам узок тарихга, бой маданият меросига, қадимий аънаналарга эга. Сўз бойлигимиз ҳам қадимий меросларимиздан бири саналади. Уни ўрганиш учун эса ўзбек тилининг қадимий ибора ва сузларини кўпроқ билиш лозим.

Ҳозирги кунда ҳам бадиий адабиётлар, халқ оғзаки ижоди, дарсликлар, шеърый мисраларда учраб турадиган бундай сузларни ўқувчилар онига синдириш биз ўқитувчиларнинг вазифамиздир. Бу ўқувчиларнинг сўз бойлигини ошириш ва ўзи ўқийдиган асарларни тўлиқ англашга ёрдам беради. Шу боис ҳозирги кунда қўлланиладиган метр, километр, литр, грамм, килограмм, центнер, тонна каби сузлардан ташқари халқимиз ўтмишда масса, ҳажм, узунлик, юза ўлчовлари учун қандай сузлардан фойдаланганлиги ҳақида тўхталмоқчимиз. Бу ўлчовлар бўлган ҳудудларда, минтақалар ва миллиятларда ҳар хил юритилган. Асосийси — бу ўлчовлар ҳамма ҳам ишлати олишини ҳисобга олган ҳолда яратилган.

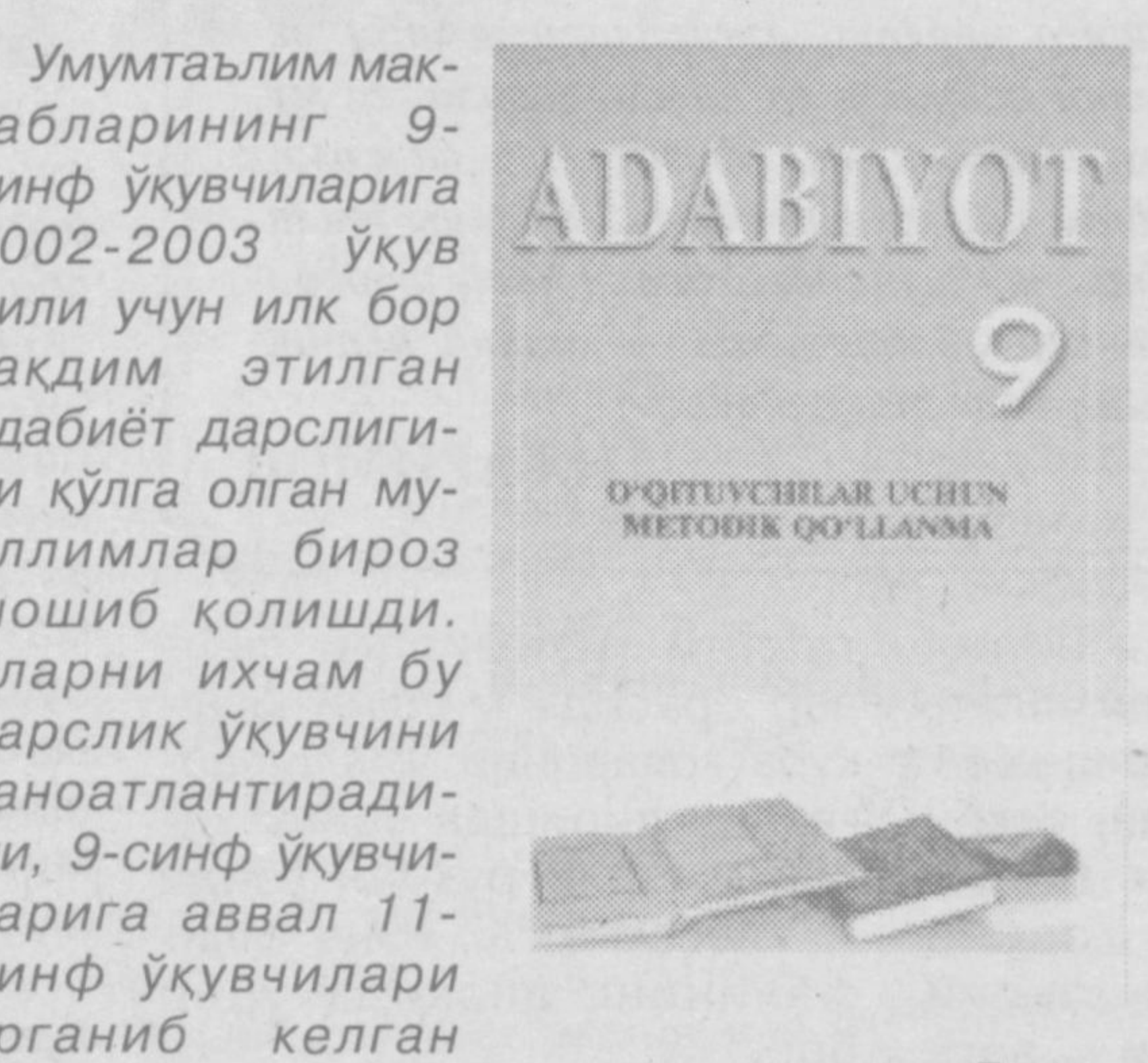
Бу ўлчовларни юритиш учун бармоқ, қулоқ, кадам, бизни ўраб турган нарсалар асос қилиб олинган. Қуйида ўтмишда қўлланилган ўлчов бирликлари билан ҳозирги бирликлар орасидаги фарқ хусусида сўз юритилади:

- 1 бармоқ — 2,18 дан 2,28 сантиметрча, (ўрта бармоқнинг энгига мос узунликдир). Бошқача номи — ангушт. Голланд тилидаги — дюйм ҳам катта бармоқ маъносини англатади: 1 дюйм = 2,54 см.
- 1 газ (алчин) — 61 см. дан — 102 см. га.
- 1 мил Россияда 7467,6 метрга тенг.
- 1 карич — 19-21 сантиметр.
- 1 қулоқ — 142 см. дан — 167 см. га.
- 1 кадам — 63-71 см, 1 фут (инглиз тилидан — оёк — маъносидан) — 30-48 см. ни ташкил қилади.
- 1 чакчим — 1066 метр, 1 фарсах (тош) — 9000 қадамдан 12000 қадамгача бўлган узунликдир.
- Юзани ўлчаш учун ўлчов бир-

лиги сифатида — таноб сўзидан фойдаланилган. Таноб — томонларнинг узунлиги 60 гадан иборат бўлган квадратнинг юзи. 1 таноб — Хоразмда 4037-4097 м², Бухоро, Қашқадарё, Самарқанд, Сурхондарёда 2731-2845 м², Фарғона, Тошкентда 1821 м² ни ташкил этган. Суюқликларнинг ҳажминини ўлчашда қуйидаги бирликлардан фойдаланилган: 1 баррель (инглиз тилидан — бочка — маъносидан) — 159 литр.

- 1 чирпит — 3 литр. Бундан ташқари, суюқликларнинг ҳажминини ўлчашда шиша идишлар, коса, товоқлардан фойдаланилган.
- Массани аниқлаш учун қуйидаги бирликлар қўлланилган: 1 мискол — Хоразмда 4,53 — 4,55 грамм, Бухоро ва Қашқадарёда — 4,8 грамм, Самарқандда — 4,46 грамм, Фарғона водийсида 4,55 граммдан иборат бўлган. 1 арпа — 0,01 мисколга тенг бирлик.
- 1 ботмон — Фарғона, Самарқанд, Қашқадарёда — 131 кг, Тошкент маззесидан 170-172 кг. Хоразмда 20 кг. ни ташкил этган. Ай-

ИХЧАМ ҚЎЛЛАНМА

Умумтаълим мактабларининг 9-синф ўқувчиларига 2002-2003 ўқув йили учун илк бор тақдим этилган адабиёт дарслигини қўлга олган муаллимлар бироз шошиб қолишди. Уларни ихчам бу дарслик ўқувчини қаноатлантирадими, 9-синф ўқувчиларига аввал 11-синф ўқувчилари ўрганиб келган "Утган кунлар", "Кеча ва кундуз", "Қутлуғ қон" романлари, Албер Камьюнинг "Бегона" қиссаси қийин эмасмикан, деган фикрлар уйлантириб қўйди.

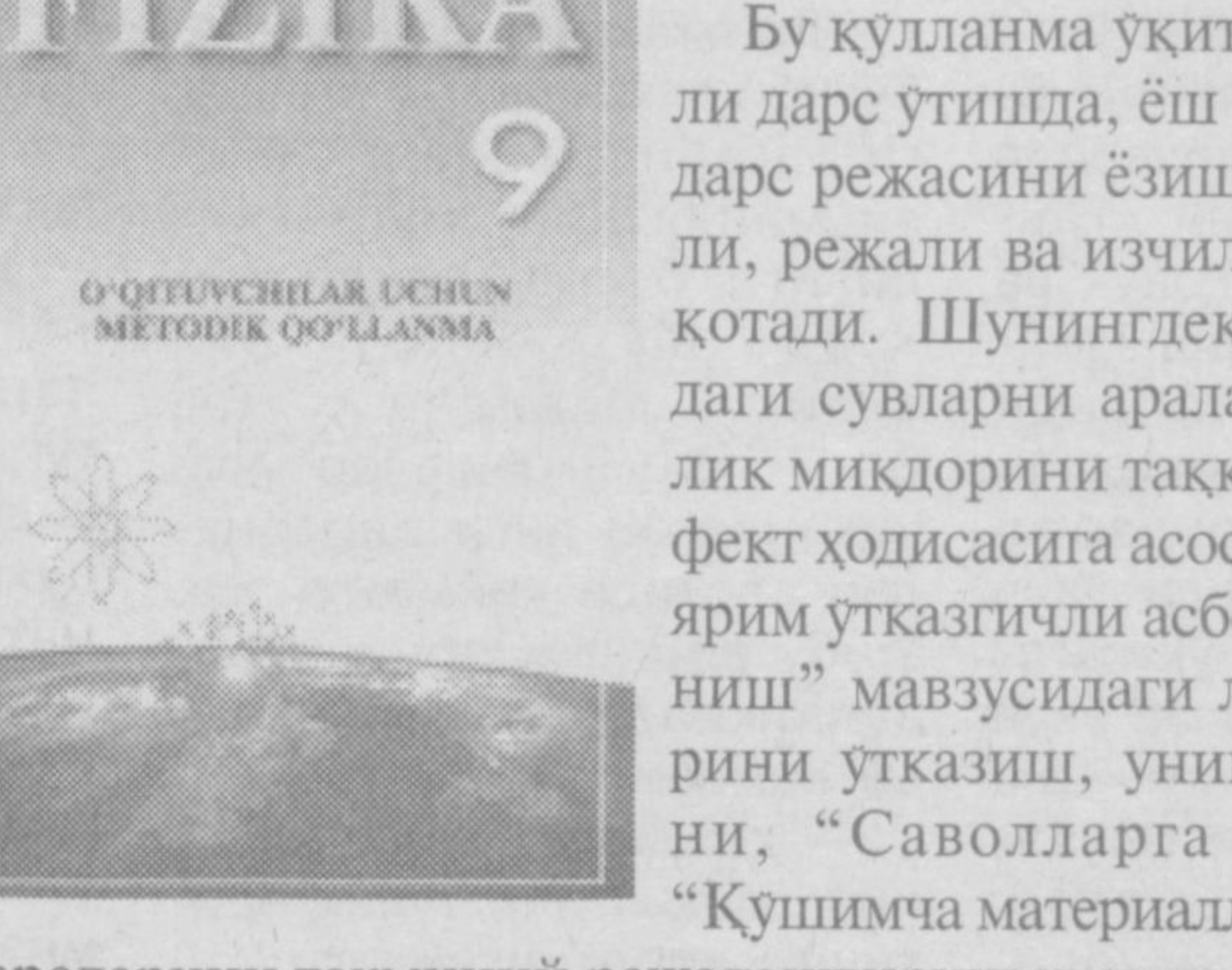
Буни тўғри тушунган дарслик муаллифлари Наим Каримов, Бахтиёр Назаров, Умарали Норमतов, Беғали Қосимов, Суннат Аҳмедовлар ўз вақтида ўқитувчилар учун методик қўлланмани ҳам тайёрлаб бердилар. Муаллифлар 9-синф "Адабиёт" дарслигидан ўрин олган ёзувчилар ва уларнинг энг яхши асарларини мактабда ўрганиш тажрибасидан самарали фойдаланиш билан бирга, янги педагогик технология мезонларига ҳам амал қилганлар. Улар асосий эътиборни халқ оғзаки ижодидан "Алпомиш" достонига, мумтоз адабиёт намояндалари Навоий, Бобур, Машраб, Оғахий,

Фуркат газалларига, XX аср адабиётининг ийрик вакиллари Чўлпон, Ойбек, О.Ёқубов, А.Орипов асарларига, жаҳон адабиётининг дурдона асарлари "Шоҳ Эдип", "Асра татиғулик кун" каби-ларга қаратиб, уларни ўқувчиларга етказиш йўллари ҳақида услубий тавсиялар беради.

Ўқитувчи китобига В.Шекспирнинг "Ҳамлет", А.Пушкиннинг "Евгений Онегин" асарларини ўрганиш учун тавсиялар берилмаган, сабаби бу асарлар тўғрисида ўнлаб китоб, рисола ва мақолалар мавжуд. Қолаверса, ўқитувчиларнинг методик тажрибалари етарли. Худди шунингдек, "Қириш" ва "Миллий маънавият, бадиий адабиёт ва ёшлар" мавзусига ҳам методик тавсиялар берилмаган. Зеро, мустақиллик даврида ёш авлодга илм-фан асосларини ўргатаётган ўқитувчилар бундай мавзуларни мустақил ўқитиш ҳуқуқига эгадирлар.

O'qituvchilar sizlar ushun ҲАР БИР БЎЛИМ УЧУН АПОҲИДА ДАРС

9-синф "Физика", ўқитувчилар учун методик қўлланмаси Азизжон Усупов, Нарзиқул Турдиевлар томонидан тайёрланган. У 4 бўлимдан иборат бўлиб, "Молекуляр физика ва термодинамика асослари", "Оптика", "Атом физикаси асослари", "Коинот тузилиши ҳақидаги тасаввурлар"га оид дарсларнинг режасини узига муможамас қилган. Ҳар бир дарсининг мақсади, материаллари, жиҳозлари, масалаларнинг ечилиши, тест намуналари, қизиқarli тажрибалар, олимпиада тестлари ҳам қўлланмада ёритилганки, бу ўқитувчи учун ниҳоятда зарур ва фойдалидир. Дарсининг блок-схемасида дарс босқичлари, унга сарфланиладиган вақт ҳам курсатилган. "Ақлий ҳужум", савол ва топшириқларни қачон, қай тарзда утказиш юзасидан маслаҳатлар берилган.

Бу қўлланма ўқитувчиларга мазмунли дарс утишда, ёш мураббийларга эса дарс режасини ёзишда, ишини тартибли, режали ва изчил олиб боришда асқолади. Шунингдек, "Турли ҳароратдаги сувларни аралаштирганда иссиқлик миқдорини таққослаш", "Фотозфферқ ҳодисасига асосланб ишлайдиган ярим ўтказичли асбоб ишлатишни ўрганиш" мавзусидаги лаборатория ишларини утказиш, унинг қисқача мазмунини, "Саволларга жавоб бериш", "Қўшимча материаллар", ҳар бир бўлим дарсларини таҳминий режалаштириш хусусида йўналишлар ҳам қўлланманинг аҳамиятини оширган. Ёзма назорат иши утказиш, рефератлар ҳимоя қилиш, тест асосида синов, шахсий тажрибалар утказиб, ёзма равишда ёритиб бериш кабиларни ташкил қилиш, чоракларни яқунлаш учун тестлардан намуналар келтириш қўлланманинг узига хос фазилатидир.

Ушбу иккала методик қўлланма ҳам "Маънавият" нашриёти томонидан нашрга тайёрланган.

Маҳмуда ВАЛИЕВА

рим жойларда ботмон сўзи манн деб юритилган.

Бундан ташқари, 1 гичча — 168 грамм, 1 даҳсар (ботмоннинг 1/4 қисми), ўнимсар (ботмоннинг 1/16 қисми), чорак ёки дўнимсар (ботмоннинг 1/64 бўлаги), 1 қадоқ — 409,5 грамм, 1 қоп — 65-66 кг, 1 пуд — 16,38 кг, 1 пайса — 50 грамм, 1 дирхам 3, 1-3,6 грамми ташкил этган.

Заргарлик буюмларини баҳолаш ва ўлчашда — қарат (1 қарат — 0,2 грамм) ишлатилган.

Ёғоч, тахта, ўтинларни ўлчашда саржин — (бўй) 3 газ, эни 1,5 газ, баландлиги 0,5 газ) сўзи ишлатилган.

Баён этилган фикрларни умумлаштирган ҳолда шуни айтиш мумкинки, маданий меросимизни ўрганиш ҳам ўқувчиларнинг баркамол авлод бўлиб етишишига хизмат қилади. Бунинг учун уларни кўпроқ мустақил фикрлашга ўргатишимиз лозим. Бу борада синф тарбиявий соатларида қадимий ўлчов бирликларини ўрганишга доир суҳбатлар уюштириш катта ёрдам беради. Бу суҳбатларда ўқувчиларга ўзи яшайдиган воқеада ўтмишда қўлланилган ўлчов бирликларининг номини ишлаш ва уларнинг маъносини ўрганишни топшириш, кейинги соатларда эса ўқитувчи томонидан умумлаштириш катта фойда беради, деб ўйлаймиз.

Абдужалил ОТАНИЁЗОВ, Сувоп АСРОРОВ, Касби туманидаги 20-мактаб ўқитувчилари

— 24 май — битирувчи ака ва опаларимиз учун "Сунги кўнгирик" байрами. Саволларга пухта жавоб берган ўқувчиларга "олтин танга" бераман. Сунг магнит доскадаги ёзувга ўқувчилар эътиборини тортмаман.

Синфда чиройли гуллар бор. — Булбул чаманин севар, одам Ватанини. Ҳисобини билган ҳамёндан айрилмас. Қани, болажонлар, гаплардаги нарсабуюм номларини топинг-чи! — Гул, чаман, ҳисоб, ҳамён. — Жуда яхши, улар нарсабуюмларнинг номи бўлгани учун кичик ҳарфлар билан ёзилади, яна шундай кичик ҳарфлар билан ёзиладиган сузларни биласизми?

ажратиб ёздадилар. Утилган дарсини мустаҳкамлаш учун Ўзбекистон харитаси ёрдамида 12-машқни бажарираман. Ўқувчилар Ўзбекистоннинг йирик шаҳарларини номини ёзиб харитадан курсатани дилар.

1-синфда албатта "Дам олиш дақиқаси" утказилади. Бу ёздиқ, биз ёздиқ, Қуларимиз чарчади. Энди бирга тураимиз, Қулда қарсақ чалаимиз. Оёқни дупиллатиб Бармоқни очиб-ёпиб, Сунгга тез утираимиз, Давомини ёзамиз. Ўқитувчи: — Республикаимизда қандай қадимий шаҳарлар бор экан?

лади. 1-синфларда куп ёздиршиш, маззунни тушунтириб бериш, машқларни бажартириш билан мақсадга эришиб булмайди. Уларни гуруҳларга булиш, қизиқarli ўйин усулларидан фойдаланиш, фикрини аҳилликда, биргаликда ҳимоя қилишга ўргата бориш ижобий самара беради. Суҳбат, савол-жавоб ўқувчини мустақил фикрлашга ўргатади. Бошланғич синф пойдевори мустаҳкам бўлса, юқори синфларда муаммо бўлмайди. Зеро, пойдеворига қараб бинонинг мустаҳкамлиги аниқланади.

Дилшога БОБОМУРОВОВА, Акмал Икромов туманидаги 287-мактабнинг 1-тоифали бошланғич синф ўқитувчиси

O'rnak

Йиллар давомида кузатганим: аксарият кутубхоналарда ҳаёт сокин кечади. Бу ердаги хизматчилар мулойимлик билан паст овозда, назорат билан сўзлашадилар. Назаримда кутубхонада даҳо ёзувчиларнинг дунёни забт этган боқий сўзининг руҳлари кезиб юргандай...

Кутубхонадаги стендларнинг биринида шеърнинг мулқининг султони Мир Алишер Навоий ҳазратларига ҳурмат-эҳтиром рамзи акс этиб турибди. Жаҳонғашта шоир ва шоҳ Заҳриддин Муҳаммад Бобурга ажратилган жой киши диққатини ўзига тортади. Президентиамизнинг рисолалари дид билан таллаб кўйилган. Вақтли матбуот нашрларидан эъло қилинган маърузаларини ҳам алҳудда кўзга ташланади.

Аслида бу ерга республикамизда чоп этилаётган адабий-оммабон журналлардан бирини мутулаа қилиш истагида келгандим.

БОЛА БОҒЧАНИ СОҒИНАДИМИ?

Эрталаб ишга отланаётганимда кўчада ўғил-қизиними, набирасини боғчага олиб бораётган қўшинларга дуч келаман. Аксарият ҳолларда болакайлар "боғчага боймайман" деб тихирлик қилаётган бўлади. Шунда беихтиёр ўйланаб қоламан. Болакайларнинг шундай тихирлик қилишига ким ва нима сабаб? Кичкинтойларнинг кўнглига йўл тополмаётган айрим боғча оналари? Хар ҳолда болакайларнинг оёқ тираб, хараша қилиши бежиз эмас. Ана шу саволга жавоб топиш мақсадида "Жиззах туманидаги бир неча мактабгача таълим муассасаларида бўлди.

Умид" номли 18-МТМ мослашган бинада жойлашган. 240 ўринга мўлжалланган маъзур масканда 80 нафар бола тарбияланмоқда. Нега бола кам, деган саволимизга мудира Манзура Зокирова атрофимизда бошқа боғчалар ҳам бор, деб жавоб берди. Боғчада олиб борилаётган ишлар билан танишдим. Тайёрлов гуруҳи ва катта гуруҳларда машгулот бўлаётган экан. Гуруҳларда бола-лар кам. Тарбиячиларнинг айтишича, таътил кунларида бола-лар қариндош-уруғлариникига бориш учун жавоб олишган экан. Тарбиячиларнинг машгулотга тайёргарлик даражаси юқори эмас. Уларга 5 ўқувчи методик таъсия ва курсатmalar етказиб берилмаганлиги сезилиб турибди. Гарнанд, жамоада таърибаси оммалаштирилган, малакали тарбиячилар бор бўлса-да, барча гуруҳларда иш бирдек ташаббускорлик, изланувчанлик билан олиб борилаётганини сезмадими.

4-Лола" номли МТМ ҳам шу атрофда жойлашган. 8 та гуруҳда 159 нафар бола тарбияланапти. Жамоа асосан экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш йўналишидаги ишларга эътиборини оширмоқда. Шу мақсадда бола-ларнинг табиятга меҳр-муҳаббат руҳида тарбиялаш асосий вазифа қилиб қўйилган. Боғча қўшимча дармад топиш йўлида ҳам изланмоқда. Маъзур ўрқирок, галландан олинган дармад боғчани тазмир-лашга иштилоқлади.

Сиз бирор марта «Меҳрибонлик уйлари» деб аталувчи жойларга борганмисиз? Биласизми, меҳрибонлик уйларидаги болалар сизу бизнинг фарзандларимиздек хандон отиб қулишмас, қий-чув кўтариб ўйнашмас экан. Назаримда, уларнинг қаблари синикдай...

дундан кичик болалар. Шундан 9 нафарининг отаси ҳам, онаси ҳам йўқ. 60 нафар болаимиз ўғай ота, 22 нафари ўғай она зулмидан қочиб, бизга келишган. 2 нафар болаимизнинг ота-оналари ташлаб кетган, 2 нафар болаимизнинг оналари нотинч, яъни ота-оналари алкоғол ва наркотикларга берилиб кетганлар. Таъин 13 нафар болаимизнинг ота-оналари ногирон.

— Хўш, нима дейсиз, тарбиячи ва муаллимларингиз ана шу кўнгли ўқис болаларнинг қабларини тушуна оладиларми? Уларни бўлар-бўлмагача қиймайдиларми?...

— Аввало, сизга шунга айтиш керакки, тарбиячи ва муаллимларингиз асосий қисмининг меҳрибонлик уйларида тарбияланганлар ташкил этади. Қолганлари ҳам меҳрибонлик уйларида тарбияланади. Шундан ўзим ҳам, шу ерда табий ҳаётимиз бўлиб ишлаётган умр йўлдошим Зайнабхон Ражабова ҳам худди мана шу меҳрибонлик уйларида катта бўлганми.

КИТОБ — ХАЙРАТ ДУНЁСИ

Кутубхоначи Мавлудахон Турғунова дарҳол ёрдамга келиб, ушбу нашрини ойма-ой чоп этилган сонларини муҳойб қилди. Журналда эъло қилинган ўзимга керакли матини топдим. Дарҳол ишим битди. Кейин менда шу муъжаз, аммо эъзуликча даҳлдор китоблар саройининг ибратли ишлари тўрғисинда ёзиш истаги туртибди.

Авалло, хонадаги тартиб-интизом, саранжом-сарихталлик, ҳар бир газета, журнал ва китобларнинг ўз ўрнида эҳтиётлик билан сақланиши мени ўзига жалб этди. Кутубхонанинг ёруғ ва шином ўқув залида эса бўла-жак шифокор йиғит-қизлар ўзларига керакли китобларни варақлашиб, алланарсаларни ёзиш билан банд эди.

Мавлудахон Турғунованинг зийрак, кенг билим соҳиббаси эканини унинг илғохларидан, у билан бўлиб ўтган сўхбатдан сезиш қийин эмас. Ёшлигиндан китобсевар, билимга чанқоқ бу қиз ўз орузи йўлида тиниб-тиничмади. У Тошкент маданият институти кутубхоначилик факультетига тахсил олган. Мана ўн бир йилдирки, Асака тиббий коллежиде кутубхонага моҳирлик билан раҳбарлик қилапти. Бу ерда ҳозир

— Китоб ўқийман деб, эзгу ният билан келган одамни ноумид қайтара олмаيمان, — дейди М.Турғунова. — Уларга истаган китобини топиб беришга ва бу ерда доимий мулкис қилиб олишга ҳаракат қиламан.

Коллеж муаллимларининг ўзи китоб шайдоси эканлигини айтмайсизми. 73 нафар ўқитувчининг кутубхонага аъзо эканлиги, коллеж директори, 1-даражали «Соғлом авлод учун» ордени соҳиббаси Салимхон Останкуллованинг ўзи бор борада жамоага ўрнат бўлаётгани бизни қувонтирди. Салимхон опа яқин икки ой ичиде ўнтага яқин китобни мутулаа қилган экан.

Бу ерда шоир ва ёзувчилар, олим ва санъаткорлар билан тез-тез учрашувлар бўлиб туради.

Китоб — хайрат дунёси, у — маънавий бойлик. Моддий бўлишда вафо йўқ, аммо маънавий бойлик ҳеч қачон инсонни тарқатадми. У хар бир кишини эргаклик, қомил инсон бўлишга етказлади. Ана шу маънавий бойликлар саройига қодим ранжиде қилган китоб шайдолик ҳавасим келди.

Абдулаҳад ўРМОҒОВ, Асака туманидаги 7-мактаб ўқитувчиси

Bolalar bog'chalarida

назорат қилиб бораепти. Тайёрлов гуруҳида 1-тоифали тарбиячи Жамила Умарова машгулот олиб боради. Гуруҳдаги бола-лар билан савол-жавоб ўтказди. Улар санок амалини қийналмай амалга оширишди. Алифбодига хар бир харфга аталган шеърларни ёддан айтиб беришди. Кискаси, ўғил-қизларнинг мактабга тайёргарлик даражаси кишини қувонтиради. Тарбиячиларнинг ишига масъулият билан қараб изланиш, янгилик яратиш илжини билан ишлаётганлиги бизни қувонтирди. Боғчадан қайтар эканмиз, ишласа бўлар экан-ку, деган фикр ўтди хаёлимиздан.

Бугунги кунда кўпчилиكنинг эътиборини қозонаётган 6-«Озода» номли МТМда ҳам бўлди. Боғчанинг асосий йўналиши — экология. Болаларни жонли табиятга нисбатан меҳр-муҳаббат руҳида тарбиялаш — ҳамманинг диққат-эътиборида. Ерга ишлов бериш, даракт ва гулларни парварлашнинг қандай самара бераётганлиги. Бу борада, тўғриси, киши кўнглини кўтарадиган натижалар хали кам.

13-«Дилноза» МТМига киришимиз билан болаларнинг шўх-шодон кулгуси ва атрофдаги саранжом-сарихталлик эътиборимизни тортиди. Баҳорнинг қуёшли кун-

киришти. Алар табассум қилиб дедиларки, булар била ҳам бирмен. (Яъни, сен мени харорат этиб ишлатиб турган ўша сўзларинг билан, сен билан ҳам. — Б.Р.) Ул киши баъоят хижил бўлди ва қайтти. Шайх Рухнуддин Алоудавла дебдурак, менга анинг бу сўзи баъоят хуш келибдура.

Ривоятдан ойдиллашадими, ўз замониде Мавлоно Жалолуддин Румийнинг мухолофлари ҳам кўп бўлган экан. Умуман олганда, шайхлар, турли-туман қарашлар орасидеги ихтилоф қадим даврларда гоҳ қучайиб, гоҳ пасаийиб тургани маълум. Энг обрўйли шайхларни ҳам баъзан ҳақоратлаганлар, қалтаклаганларки, бу кейинги мақоламиз мавзусидир. Ҳозир ўша мунозаралар талқинига қайтасан.

Хўш, қандай асосга кўра Румий ҳазратлари шу хулосани илгари суради? Ҳақ

Ҳақ гап. Зотан, дунёни қандай яралган бўлса шундайлигича қабул этмоқ жоиз. Турлика динлар фаолият кўрсатаётган экан, демакки, бунинг сир-синаоти танҳо Ҳаққа аён. Бандасининг аъмоли эса таълим бўлмоқдир. Аммо, нега мунозара "гулхони" кўкка ўрлайверибди? Бунинг сабаби нафсга тақалади. Яъни "мен" лигини кўрсатиб қўйишга.

Табийки, хар нарсанинг ўз сабаби мавжуд. Яънашнинг сабаби эса, нафс. Инсон ёруғ олам гўзалликларига хунуқликларини кўради. Кўриб қизиқишини, яъни нафсини қондиради. Еб-ичади — таъм сезади, ошқонзон истагини бажо келтиради. Қовушади — яна нафс... Шу тариқа дунёга боғланади. Мабодо унинг ички табиятида нафс ҳукмронлик қилмаганида эди, яънашнинг қизиги қолмасди.

уст-боши бутун, кунига 5 маҳалдан овқатланишди. Овқатларининг сифати яъни, — дейди меҳрибонлик уйлари директорининг маънавият ишлари бўйича ўринбосари Ҳимоят Зоҳидова. — Барбир, болаимизнинг қаблари ўқисик. Биласизми, уларга ота-она меҳри етишмапти...

— Ҳа, бола учун ота-она меҳридан улуроқ нарса йўқ. Кўларни кўзумундек чиройли қизалоққа тикламан. Бунчалар чиройли қизча. Қоп-қора сочларини айтмайсиз-ми?

— Бу қизчамизнинг ота-онаси ташлаб кетган. Суд ҳам отасини, ҳам онасини ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилган, — дея сўхбатга қўшилиди меҳрибонлик уйлари директори Таштемир Сатторов. — Нима дейсиз, кимдир тирноққа зор. Яна кимдир гулдек фарзандингиз воз кечиб юрибди.

— Тарбияланган болалар ҳақида умумий маълумот бера-олиасизми? — деб сўради директордан.

— Албатта. Тарбияланувчи 108 нафар болаимизнинг 32 нафари қизлар. 101 нафар бола мактабимизда таълим-тарбия олишади. 7 нафари мактаб ёши-

уида катта бўлганми. Биласизми, мен меҳрибонлик уйларида тарбияланган болаларининг из-қўзларига қараганимда ўзимнинг болаимини кўраман...

Биз меҳрибонлик уйларида бўлган кунимиз тарбияланувчи қизлар билан бир гуруҳи ошхонада «тахта-ўқлов» қилишди, «тўппа» кесишбастанликларини, ана бир гуруҳи тандир қизитиб, нон ёпишди-ганликларини, ўғил болалар эса ерга ишлов беришу ўтин аралаш билан машгулликларини кўрдик.

— Болаимиз 9-синфни битирганларидан сўнг, уларни ўзлари танлаган касблар бўйича коллежларга жойлаштиришди, — дея давом этади Таштемир ака. — Коллежлардан таътил берилган кунлари эса уларнинг кўпчилиги Меҳрибонлик уйларида келишди. Болаларимизни шу ерда уйли-жоили қилишга ба бўлган маъсулият бизнинг зиммасида...

Биз болалар билан хайрлашди, орта қайтар эканмиз, директорнинг «қанда 10 нафар болаимизнинг қўлларини ҳаллолашди» деган гаплари беихтиёр ёдимга тушди. Бу болаларнинг оталари ҳам, оналари ҳам — шу азиз Ватандир.

Абдували ОБИДДИН, «Ma'rifat» мухбири

«Сўз ҳақиқатинг сояси...»

Жалолуддин Румий дейдики: «Сўз ҳақиқатинг сояси ва парчасидир... Модомики соя ўзига тортар экан, у ҳолда ҳақиқат янада яхшироқ жазб этади. Сўз баҳонадир. Бир инсонни бошқа бир инсонга тортар нарса сўз эмас, балки иккаловида мавжуд бўлган руҳий бирликдан бир парчадир... Агар бир инсон юз минг муъжиза ва қаромат кўрсатса, аммо унда валий ва набийга уйғун бир бўлак бўлмаса, бирлашмайдилар ва бунинг фойдаси ҳам йўқ. Уни валий ва набийга боғлаган, улар севгисини кўнглида орттирган нарса ўша умухта — ўртқ парчадир».

Демак, сўз — айти ҳақиқатининг ўзи эмас, балки бир оина. Ҳўш, шундай экан, одам сир-асрорини сўз орқали тўла тушунтирмақ мумкинми? Албатта йўқ. Кудди шу нуқтаи назардан қаралганда, тасаввуф илми — Ҳол. Ҳолни эса англатмоқ, шарҳламақ мушкул. Дунё ҳол билан тузалади. Гўзаллик Ҳолда акс этади. Дейлик, ўқувчи одоб-ахлоққа доир дурдона асарлар мутулаа қилди. Алишер Навоий, Машраб, Фузүлий, Бедил каби буюқ шоирларнинг инсонийликка, пок муҳаббатга доир китобларини берилиб ўқиди, ёд олди. Ҳўш, унинг характери ўша ҳикматлар ила танишиш баробарида ижобий томонга ўзгариб қолдими? Йўқ. Дунёқароши салгина боймоғи мумкин, холос. Негаки, у воситадан воқиф бўлди — сўзни ўқиди. Аммо ўзида руҳий бирлик сезмади. Ҳўш, унинг ўша буюқ шоирлар билан руҳий иттифоқни сезганида эса характерининг салбий жиҳатларини тамомила ўзгартирган бўлур эди...

«Сўз — идрок қилишда сўзга муҳтож бўлганлар учундир, — дейди Румий ҳазратлари. — Сўзсиз идрок этганинг сўзга қандай эҳтиёжи қолади? Идрок эта билгани учун кўпларнинг, ернинг ҳаммаси сўздир. Хафиф бир сасни эшитганга бакириб-чақирининг нима ҳолати бор? Дунё ҳам Куръондаги «Бўл» (унинг амри бўл демек эди. У ҳамон бўлди) сўзидан бини бўлгандир».

Сўфийлик тарикатида бир-бирини сўзсиз тушуниш — сомельлик ҳолати мавжуд. Яъни сўфийлар йиғилишиб, сукут сақлаб ўтирадидилар. Руҳан бирлиги боис фикрларини ўзаро қабул қилишади. Шундан лавазатланишади. Аксинча бўлса-чи? Улар руҳан иттифоқ бўлишмаса, баҳсу мунозара воситасида ҳам ягона тўхтама қелмаган бўлур эдилар. Дунёқароши ўзгача, тамомила бир-бирига эид икки одам қанча сўз сарфидан қатъий назар муросага қелолмайдилар. Чунки, уларнинг руҳияти, ҳоли бунга имкон бермайдми. Демак, сўзга катта умид боғлаш мантиқан тўғри эмас. Навоий ҳазратлари айтганидек, маъноларнинг дури жимликдадир. Ҳақни ашларга қараб танимоқдир:

Эй Навоий, сўзда маъни йўқтурур, маънида сўз, Дури маъни истар ўлсанг, айлагил гуфтор бас.

(Яъни: сўзда маънони тўла акс эттириб бўлмас, маънога сўз имкониятларини сиғдириш мумкин. Маънолар дури-ни истаган, гапиришни бас қил. Жим тур).

Бир воқеа ёдга тушади. Куръон илк бора ўзбекчага ўгирилган пайтлари катта даврада мунозара бошланиб қолди. Бир муаллим «Мен Куръонни ўқиб чиқдим. Баъзи жойларида бир-бирига қарам-қарши фикрлар бор экан» деди. Шу тариха баҳс қилиб кетди. Имом дўстимиз айтидики: «Ҳамма гап тушунишда. Бир сўзни у маънода ҳам, бу маънода ҳам тушуноқ мумкин. Аммо, энг асосийси, Оллоҳ қаломини ҳазмики нуқсондан холи деб ишонмоқ жоиз». Дарҳақиқат,

киришти. Алар табассум қилиб дедиларки, булар била ҳам бирмен. (Яъни, сен мени харорат этиб ишлатиб турган ўша сўзларинг билан, сен билан ҳам. — Б.Р.) Ул киши баъоят хижил бўлди ва қайтти. Шайх Рухнуддин Алоудавла дебдурак, менга анинг бу сўзи баъоят хуш келибдура.

Ривоятдан ойдиллашадими, ўз замониде Мавлоно Жалолуддин Румийнинг мухолофлари ҳам кўп бўлган экан. Умуман олганда, шайхлар, турли-туман қарашлар орасидеги ихтилоф қадим даврларда гоҳ қучайиб, гоҳ пасаийиб тургани маълум. Энг обрўйли шайхларни ҳам баъзан ҳақоратлаганлар, қалтаклаганларки, бу кейинги мақоламиз мавзусидир. Ҳозир ўша мунозаралар талқинига қайтасан.

Хўш, қандай асосга кўра Румий ҳазратлари шу хулосани илгари суради? Ҳақ

Ҳақ гап. Зотан, дунёни қандай яралган бўлса шундайлигича қабул этмоқ жоиз. Турлика динлар фаолият кўрсатаётган экан, демакки, бунинг сир-синаоти танҳо Ҳаққа аён. Бандасининг аъмоли эса таълим бўлмоқдир. Аммо, нега мунозара "гулхони" кўкка ўрлайверибди? Бунинг сабаби нафсга тақалади. Яъни "мен" лигини кўрсатиб қўйишга.

Табийки, хар нарсанинг ўз сабаби мавжуд. Яънашнинг сабаби эса, нафс. Инсон ёруғ олам гўзалликларига хунуқликларини кўради. Кўриб қизиқишини, яъни нафсини қондиради. Еб-ичади — таъм сезади, ошқонзон истагини бажо келтиради. Қовушади — яна нафс... Шу тариқа дунёга боғланади. Мабодо унинг ички табиятида нафс ҳукмронлик қилмаганида эди, яънашнинг қизиги қолмасди.

Тасаввур қилинг: одамзод ҳаводан ўзгача қарашлари унга хуш келмайди. Натижада эса айтилган ўзгача талқин этиш амаллари қучаяверади. Алҳол, шу аснода одамлар ўз мустақил фикрини баралла билдиришдан ҳайқадидилар, чўчиқидилар.

Хўш, тасаввуф билимдонларининг, Жалолуддин Румий ҳазратлари каби алломаларнинг асли максадлари нимадан иборат ўзи? Улар нима демоқчи? «Ичингдаги ичингдадир» рисоласини ўқиш жараёнида шунга ишонмазмики, аллома ҳол илминини тўғри тушунишни ташвиқ қилади. Сўз ҳақиқатининг сояси экан, демек, эътибор кўзини ҳолнинг ўзига бурмоқ даркор. Яъни, сабр лозим. Боиси, дунё эидидатлар гирдобиде. Икки эидидатни бирдек қабул қилиб бўлмас. Фалати мулоҳаза: «Куръон Муҳаммадга (Оллоҳнинг салоти ва салоти бўлсин) нечүк қалима-қалима инади, сура-сура тушмайди, дея гийбат қилишарди. Бунга жавобан, Мустафо: «Бу нодонлар нима дейишяпти? Ахир, ҳаммаси бирдан тушса, мен эриб йўқ бўлиб кетардим», деди. Чунки у оздан кўпни, бир нарсадан бир қанча нарсаларни, бир сатрдан бир дафтардаги (маъно)ни англай оларди».

Ҳақ гап. Зотан, дунёни қандай яралган бўлса шундайлигича қабул этмоқ жоиз. Турлика динлар фаолият кўрсатаётган экан, демакки, бунинг сир-синаоти танҳо Ҳаққа аён. Бандасининг аъмоли эса таълим бўлмоқдир. Аммо, нега мунозара "гулхони" кўкка ўрлайверибди? Бунинг сабаби нафсга тақалади. Яъни "мен" лигини кўрсатиб қўйишга.

Табийки, хар нарсанинг ўз сабаби мавжуд. Яънашнинг сабаби эса, нафс. Инсон ёруғ олам гўзалликларига хунуқликларини кўради. Кўриб қизиқишини, яъни нафсини қондиради. Еб-ичади — таъм сезади, ошқонзон истагини бажо келтиради. Қовушади — яна нафс... Шу тариқа дунёга боғланади. Мабодо унинг ички табиятида нафс ҳукмронлик қилмаганида эди, яънашнинг қизиги қолмасди.

Тасаввур қилинг: одамзод ҳаводан

ўзгача қарашлари унга хуш келмайди. Натижада эса айтилган ўзгача талқин этиш амаллари қучаяверади. Алҳол, шу аснода одамлар ўз мустақил фикрини баралла билдиришдан ҳайқадидилар, чўчиқидилар.

Хўш, тасаввуф билимдонларининг, Жалолуддин Румий ҳазратлари каби алломаларнинг асли максадлари нимадан иборат ўзи? Улар нима демоқчи? «Ичингдаги ичингдадир» рисоласини ўқиш жараёнида шунга ишонмазмики, аллома ҳол илминини тўғри тушунишни ташвиқ қилади. Сўз ҳақиқатининг сояси экан, демек, эътибор кўзини ҳолнинг ўзига бурмоқ даркор. Яъни, сабр лозим. Боиси, дунё эидидатлар гирдобиде. Икки эидидатни бирдек қабул қилиб бўлмас. Фалати мулоҳаза: «Куръон Муҳаммадга (Оллоҳнинг салоти ва салоти бўлсин) нечүк қалима-қалима инади, сура-сура тушмайди, дея гийбат қилишарди. Бунга жавобан, Мустафо: «Бу нодонлар нима дейишяпти? Ахир, ҳаммаси бирдан тушса, мен эриб йўқ бўлиб кетардим», деди. Чунки у оздан кўпни, бир нарсадан бир қанча нарсаларни, бир сатрдан бир дафтардаги (маъно)ни англай оларди».

English

Мазкур сатрларни ўқийотиб, Навоий ҳазратларининг ҳақиқат илми ҳақидаги ўша шарҳи ёдга тушади. Бу илм хос кишиларнинг ҳам, авомнинг ҳам онг даражасидан юқоридадир. (Мазкур фан ҳақида аввалги мақолаларда фикр юриганимиз). Зотан, айти вақтда бир нарсани ҳам истаб, ҳам истамаслик ўзига хос сир-синаотдир. Румий ҳазратлари дейдики: «Бир ҳайрининг майдонга қелиши ёхуд ёмонликдан сақламоқ учун худди мана шу ёмонликка майл қилган бир нафс бўлиши лозим. Бундай нафсини исташилик ёмонлики хоҳлашлик демекдир. Бирок у ёмонликка рози бўлмайди, бўлсади — яхшилиқни амр этмасди. Масалан, дёрс бермоқчи бўлган мудarris толибларнинг билимисиз бўлишини ҳам хоҳлайди. Чунки билимсизлик бўлмаса, ўқитиш — урганиш ҳам бўлмайди. Бир нарсани истамоқ, айти пайтда, унинг зарурларини ҳам истамоқдир».

Яхшилиқнинг ёмонроқ қирраси ҳам, ёмонликнинг яхшироқ қирраси ҳам мавжуддир, деган тушунишни қуйдагича изоҳламақ мумкин: "... Табиб ҳам ўз хунарини ишга солиш учун ҳамманинг касал бўлишини истади. Чунки унинг ҳақимлиги халқнинг ҳасталиги билан вужуд топа олади (яъни унинг ҳақимлиги халқнинг ҳасталиги билан тирикдир — тар). Лекин халқнинг бемор бўлишига ҳам рози бўлмайди. Агар бунга рози бўлсади, касалларни даволамасди". Дунёнинг тузулиши ана шу заруратга боғланадики, бирон бир ҳодиса бесабаб рўй бермайди.

Ҳақли равишда савол туғилади: ўша узвийликни инкор этиш мумкинми? Бинобарин, ана шу қонуниятни англаб, били Ҳаққа таълим бўлган зот орифдир. Унинг хотиржамлиги — улкан хотиржамлик. Румий ҳазратлари айтаяпти: «Мен Ҳақман» (Анал-Ҳақ) дейишни одамлар буюклини даъво қилиш ҳисоблайдилар. «Мен Ҳақнинг қулиман» деган киши икки борликни — ўз ва Тангри борлигини исботлаган бўлади. Холбуки, «Мен Ҳақман» деган ўз борлигини йўқ қилгани учун «Анал Ҳақ» демоқда. Яъни, Мен йўқман, барчаси удир. Тангридан бошқа борлик йўқдир. Мен мутлақо йўқликман, ҳечман. Бу сўзда камтарлик кўпроқ эмасми? Аммо ҳақ бунинг маъносини тушунамапти". Ана энди қиялган: Ориф кишиларнинг асрор дунёсига ишораси халқни қай даражада ҳажжонлантирмақда? Мабодо, барча ширлар ошқор бўлса, халқ қанча аҳолига тушади? Худди шу нуқтаи назардан қаралганда, сир-асрор пинҳонлиги — халқ хотиржамлиги учун бир муҳофаза. Зотан, қатта ҳақиқатлар юксак фикр юритувчи хос кишиларга мўлжаллангандир.

Баҳром РЎЗИМУҲАММАД

(Еттинчи мақола)

Poytaxtdagi maktabda shunday ahvol-a? Men faqat kelajak buniyodkorlari — o'quvchilarga juda achinib ketdim. Qolaversa, pedagoglarning yetilmasligidan mutaxassisligi umuman to'g'ri kelmaydigan o'qituvchilar ba'zi fanlardan dars berishga majbur bo'lishmoqda.

Shahar, tuman xalq ta'limi bo'limlari imkon qadar ishlayotgan talabalarga nisbatan e'tiborni ko'proq qaratsa, ularni ham ma'nan, ham moddiy jihatdan qo'llab-quvvatlab tursa, o'ylaymizki, ular maktab ishiga bajonidil kirishadilar.

Сўнги йилларда ўрта умумтаълим мактабларида педагог кадрларнинг етишмаслиги кузатишмоқда. Бу албатта, таълим-тарбия жараёнининг бир текисда олиб борилишини таъминлашга жиддий тўқнашлик қилади.

Айни дамда бу каби муаммоларнинг олдини олиш борасида турли хил чора-тадбирлар белгиланмоқда. Жумладан, пойтахт мактабларида юқори курс талабаларининг ўқувчиларга дарс бериб, ҳозирда-ноқ ўз касбий маҳоратларини оширишлари имконият берилган. Бу бир томондан, ўрта мактаблар учун ўқитувчилар етишмаслиги муаммосини ҳал қилишга ёрдам берса, иккинчи томондан, талабаларни ҳам ҳаётга тайёрлайди, ҳам педагогик кўникма ҳосил қилишга имконият яратди. Лекин ҳозирча ҳаммаси рисоладагидек кетаяпти, деб бўлмайди. Сабаби, мактаблар раҳбарияти ва талаба ўқитувчилар ўртасида бир талай муаммолар кўзга ташланиб қоляпти. Узаро тушуновчиликларга асосан, икки томонлама тузилган шартнома бандидаги мажбуриятларнинг бажарилмаслиги сабаб бўлмоқда. Талабаларнинг мактабларда бемалол фаолият кўрсатишларига бир қатор омиллар ўз таъсирини кўрсатар экан. Таълим-тарбия масканларида маълум муддат фаолият олиб борган талабалар фикри ана шуну тасдиқлайди.

Мунира НАМОЗОВА, ЎЗМУ ўзбек филологияси факультети 3-курс талабаси: — Мен Собир Раҳимов тумани халқ таълими бўлимига қарашли 234-сон мактабда 8-синф ўқувчиларига она тили ва адабиёт фанларидан сабоқ берганман. Бошида ўзгача бир қайфиятда муаллимликни бошладим. Лекин кейинчалик бу касбнинг қийинчиликларини секин-аста англаб етдим. Хафтасига 15

Муаммо

Негадир баъзи мактаб масъуллари бизни ҳали талаба, ғўр, хом деб назар-писанд қилишмапти.

Барно АХМЕДОВА, ЎЗМУ фалсафа факультети 3-курс талабаси:

— 3-курс бўлсам-да, 2 та мактабда ишлашга улгурдим. Олдинги Шайхонтохур туманидаги 28-мактабда муаллимлик қилдим. Дастлабки тасаввуримни айтсам, ўқ-хў, жуда қийин бўлган менга. Тўполончи болаларни тинчлантириш қийинлигини худди шу ерда ҳис қилганман илк даъфа. Ўқувчиларнинг дарсга бўлган қизиқишлари пастлигини айтмасам ҳам бўлаверади. Ҳар синфда 4-5 бола ўқирди, холос. Мактаб маъмуриятининг муносибати ва таълим қилишга бўлган эътибори келган талабалар бир ой ўтиб, жўфтакни ростлашга мажбур бўлишар экан. Сабаби, маълум ҳодимлар талаба-педагогларни қўллаб-қувватлаб, ишлашга рағбат уйдетишмас эди.

Ҳозирда Хамза туманидаги 230-мактабда ўқувчиларга сабоқ бермакданман. Бу ердаги педагогик жамоа билан тил топишиб кетдим. Меҳнатим ҳам кадр топмоқда. Ҳар бир инсон қандай шароитда яшаш ва меҳнат қилишдан қатъи назар, барибир кадр-қиммати, гуруҳи учун курашиб яшайди. Шу боис, талаба бериладиган ойлик маош масаласи фақат моддий манфаат эмас, ақлий

МАҲАЛЛА ФАОЛИЯТИ ЖОНЛАНГАНДА...

Жамият тараққиёти-да бўладиган кескин ўзгаришлар даврига кишилар тўплаган билим, тажриба ва қадриятлар жиддий синовдан ўтади.

Бинобарин, бундай давр маълум қийинчиликсиз бўлмайдиган, айрим қадриятлар эса вақтинчалик тўқнашчилик учраши ҳам табиий. Буларни тасдиқлайдиган мисоллар халқимиз, бошқа миллатларнинг тарихидан ёрқин кўриниб турибди. Ана шундай даврда бор ҳолатни, могодий ва маънавий бойликларни чуқур ва ўткир зеҳн билан таҳлил қилиб, келгуси тараққиётга замин бўладиган, мураккаб шaroитдаги таълим билан чиқишга ёрдам берадиган таянч омилларини топиб керак бўлади.

Бу йўлда таянч омил бўлиши мумкин бўлган заминлардан бири маънавий ҳалоллик, Чунки аслар

жавомига маҳалла доноларнинг билим, ақл-ишроқларини тарғибот қилган, бой ва камбағалларни инсоф ва софдилликка қаққирган, етишмасларга нон ва бошпанга берган, инсонлар, оилаларни иноқлик, оғамийлик тарғиб-тарбиясига ўргатган, ҳуқуқнинг ҳақ билан ҳамкорлигини амалга оширган,

ҳалланинг ана шу аҳамиyatини янада кўтариш билан бирга, бундан кейин у кўпроқ бошқарувни, ташкилотчиликни ҳамда маълум иқтисодий имкониятни ошириш зарурлигини тақозо этади. Бу эса маҳаллада оқсоқоллар билан ҳамкорликда ишлайдиган замонавий билим, ташкилотчилик қобилиятига

этишга ўз-ўзини бошқаруш ва ўзини маблағ билан таъминлаш лойиҳасини яратушди. Бу лойиҳа маҳалланинг катта-кичиклиги, имконият ва хусусиятларига қараб мослаштирилиши, маҳалланинг могодий имкониятлари ўзгаришига қараб тақомиллашиб бориши ҳам кўзга тутади. Бу лойиҳада барча маҳаллаларда оқсоқол, котиб, маҳалла қўмиталарини сайлаш улари олдида батамом янги, ўз-ўзини бошқариш ва ўзини молиявий таъминлаш каби жиддий масалалар кўйилган.

«2003 yil — Obod mahalla yili»

яхшиларни улуғлаб, ёмонларни тарғибот чаққирган. Ҳозирги замонда маҳалла ишига бугунги кун назари билан им-фан ва техника эришган имкониятларни эътиборга олиб қараш зарурдир. Чунки илгари маҳалла тушунчаси кўпроқ бирлаштирувчи маънавий тарғибот аҳамиятига эга бўлган бўлса, энди янги бозор тизимида, ма-

эга ёшларни жалб этишни талаб этади. Натижада, маҳалла янги ташкилотчилик орқали маънавийни ҳамда иқтисодийни ўзaro мувофиқлаштиришга ва давлатнинг тараққиёти учун ишончли замин ҳамда зўр куч бўлишига аминимиз. Юқорига келтирилган фикрларга асосланган бир гуруҳ олимларимиз «Маҳалла ишини ташкил

Лойиҳа ҳуқуқий ҳокимликларга ва маҳалла қўмиталарига мўлжалланган бўлиб, уни барча вилоятлардаги маҳаллаларга жорий этиш мумкин.

Н.БОЗОРОВ, А.ЖУРАЕВ, Н.ТҮЙЧИЕВ, профессорлар

ТАЛАБА МАКТАБДА ИШЛАЙ ОЛАДИМИ?

соат дарс берадим. Аммо бир ой ўтган, ишдан кетишга мажбур бўлдим. Сабаби, ҳам университетдаги ўқишим, ҳам мактабдаги ишлар мени бироз толиқтириб қўйди. Дарсда ўқувчиларни назорат қилиб туришга қийналардим. Чунки мен дарс ўтган синфларнинг ҳар бирида 40 дан ортиқ бола ўқирди. Ахир, шунча болани бошқаришнинг ўзи бўлмасди-да, устига-устак ўқувчилар «ўтиш» даврини бошдан кечиртишаётган бўлишса. Менинг зиммамга яна шу мактаб яқинидаги кўп қаватли уйларда яшовчи 18 ёшгача бўлган ўқувчиларни қайди этиб бориш ҳам юкланган эди. Мактабдан бўшашим билан уйма-уй кириб, ўқувчиларни рўйхатга олардим. Ётоқхонага чарчаб кириб бораган. Ҳаммасига кўникиб ҳам кетгандим. Келажакда пайти келиб, шундай ишлашимга тўғри келишини англаб турайдим. Лекин ҳаммасига нукта қўйдим. Уйлаб қарасам, талабанинг ишлаши учун фақат ўз хоши-иродаси кифоя қилмас экан. Бунинг учун мактабда ҳам соғлом муноқиҳуқрон бўлиши лозим.

Француз ва инглиз тилларидан ўқувчиларга сабоқ берадиган бўлдим, энг даҳшатлиси, бу мактабда анчадан бери чет тили ўқитувчиси йўқлиги сабаб ушбу фан ора йўлда экан. Пойтахтдаги мактабда шундай аҳвол-а? Мен фақат келажак бунёдкорлари — ўқувчиларга жуда ачиниб кетдим. Қолаверса, педагогларнинг етишмаслигидан мутахассислиги умуман тўғри келмайдиган ўқитувчилар баъзи фанлардан дарс беришга мажбур бўлишмоқда. У ердаги вазиятни кўриб, ачиниш ҳамда ўзимда борини ўқувчиларга бериш илинжида гайрат ва иштиёқ билан фаолиятимни бошлаб юбордим. Ҳатто, компьютердан ҳам дарс берадим. Чунки шу фан мутахассиси у ерда йўқ эди. Чет тилини яхши ўзлаштиришлари учун қўшимча курслар ташкил қилдим. Хуллас, мактаб ишлашга берилиб, ҳатто ўзимнинг талаба-лигимни ҳам унутмаганим. Баъзида, кун бўйи мактабда қолиб кетардим. Тўполончиларни синфда бошқариб туриш, назорат қилиш албатта қийин кечарди. Энг муҳими, мактаб маъмуриятининг бизга бўлган ишончасизлиги эди.

ва жисмоний салохиятнинг қиймати ҳам ҳисобланади. Мана, талабаларнинг ўрта умумтаълим мактабларида ишлаб туриб, қандай тўсиқларга, муаммоларга дуч келаётгани билан танишдингиз. Бу билан биз барча мактабларда шундай ҳолат кузатишмоқда, деган хулосадан йироқимиз, албатта. Лекин пойтахтдаги баъзи мактабларда бу каби муаммоларнинг қайди этилиши ачинарли ҳолдир. Умид қиламизки, келажак ағзалари камол топаётган билим масканлари раҳбарияти бундай ҳолатларни тузатиш учун имкон топади.

Пўлат БЕКМЕТОВ

Боғча опа деганда кўз ўнгимизда онадек меҳрибон, боғчада тарбияланаётган болажонларни ўз фарзандидек яхши кўрадиган хушмуомалали инсон намоён бўлади. Ана шу инсон қўлида тарбияланаётган болалар эса, албатта, ундаги хислатларни ўзларига олишга ҳаракат қилишди ва ҳар кун жонажон масканлари ва меҳрибон «онажон»лари томон талпиндилар.

Суратда: Поп туманидаги 30-мактабга таълим муассасаси тарбиячиси Раъно Жўраева катта гуруҳ тарбияланувчиларига янги педтехнология буйича эркин ишлашни ўргатмоқда. Бурхон РИЗОҚУЛОВ олган сурат.

ЎЗИМИЗНИНГ ОДАМ

Эсингиздами, институтни эндигина битириб, бизнинг мактабга, тўғрироғи, синфимизга қриб келган кунингиз? Бизнинг — ерликлар мамлакатидан анча баландда қарор топган, ҳаёлар, тасавурлар ва орзулар мамлакатимизнинг дарвозасини сўрсак очиб қирган янги бир сайёҳдек турардингиз қаршимизда. «Қабул қиламизми, исён қиламизми» 30 жуфт ўзар, дунёни тан олмайдиган саволларга тўла нигоҳ сизнинг самимият балқиб турган нигоҳларингиз билан тўқнашди. Ва ҳеч ким, ҳеч қилиб мактабдан чиқардик. Ва биз бу эркинликдан маст ҳолда синфдан синфга кўчардик. Сиз бизни улуғлардингиз, мактардингиз, ўзимизга ишонч бағишлардингиз, шунинг учун ҳам қайси фанлардан бўлсин олимпиадаларда, қайси мактаб билан бўлсин мусобақаларда доим ғолиб келардик. Қаранг, Фаалидин ака, сиз билан хайрлашганимизга салкам 25 йил бўлибди. Аммо биз ҳамон ўша муҳитда, ўша эркинлик нафаси билан яшаяпмиз.

Аммо биз ўшанда сиз-

О'қитувчимга мaktub

қачон изоҳлаб беролмай қачон тарзда ҳаммаси хал бўлди — «Ўзимизнинг одам». Инсоннинг ким бўлиб етишиши у тарбияланган муҳитга боғлиқ» деган гап бор. Биз учун синф раҳбаримиз Ўктам Саломов ва Сиз — Фаалидин Ҳалилов — муҳит эдингизлар. Иккалангиз ҳам адабиётчи бўлганингиз муҳит эди. Сиз билан биз ўқувчиларнинг ўртасида тарбиячилик, иккита кўйлақни ортиқча йиртганлик девори йўқлиги муҳит эди, эркинлик эди. Биз ана шу эркинликка ютоқиб интилар эдик. Адабиёт дарслари биз учун руҳият байрами, фикрлар байрамимизга айланарди. Эсингиздами, китоблар ҳақида сўзбашлашганда, деворий газеталар тайёрлаганда, шеърхонликлар қилганда кунни қоронғу

Бугунги кунда мутахассис кадрларни тайёрлаш мураккаб жараён бўлиб, уни муваффақиятли амалга ошириш борасидаги саъй-ҳаракатларни умумий ўрта таълим мактабларининг қуйи поғонасида ноқ бошлаш зарур. Бу борада янги давлат таълим стандартларида кўзда тутилган гоёлар асосида сўнги йилларда яратилаётган дарслик ва ўқув қўлланмаларидан кенг фойдаланиб, таълим-тарбия масалаларини узлуксиз ривожлантириб бориш ўзининг ижобий самараларини бермоқда. Шунингдек, дарслик ва ўқув қўлланмаларидаги билимлар мазмуни узлуксиз тарзда касб-хунар сирларини ўрганишга доир маълумотлар билан тўлдирилиб, ўз ўрнида умумий фойдаланилса, мақсадга мувофиқ бўлади, албатта.

Таъкидлаш жоизки, кейинги пайтларда умумтаълим мактаблари ўқувчиларига касб-хунар ўргатиш ишлари анча фаоллашди. Бирок, бу соҳада ҳали муаммолар бор. Чунки, республикамиздаги кўпгина мактабларда ҳали-ҳануз касб-хунарлар хусусида ўқувчиларга дарс жараёнида етарлича маълумот беришга изчил эътибор қаратилмапти. Бунинг натижасида мактаб битирувчиларининг аксарияти таълимнинг кейинги босқичида ўқишни давом эттиришда иккиланган, депсиниларга дуч келмоқдалар. Яъни, ўқувчилар ўқув жараёнида касб-хунарларга оид етарли билимларга эга бўлмаганили боис, кейинги босқичдаги таълимни формал тарзда, яъни номуагина, кўп ҳолларда ота-оналарнинг хоҳиш-истаги билан, уларнинг саъй-ҳаракатлари, орзу-умидларини инобатга олиб танлашга маҳкум бўлмоқдалар. Шунинг оқибатида айрим ўқувчилар академик лицей ва касб-хунар коллежларида ўқишни давом эттириш борасида жиддий муаммоларга ҳам дуч келмоқдалар.

хар бир дарслик, ўқув қўлланмаларида бу гоёлар қай даражада ўз аксини топади? Ҳозир мактабларда умумтаълим фанларидан ташқари, муайян касб-хунар ҳамда фанлар бўйича чуқур билим берувчи касбга йўналтирувчи синфлар ташкил қилинмоқда. Бу яхши қадамлар, албатта. Бирок, барча фанлар ҳамда касб-хунарлар ҳақида чуқур билим бериш анча мураккаб жараён. Одатда, ўқувчи психологияси бирон-бир маълумотни ўрганиш жараёнининг кўп вақт чўзилишига бардош бера олмайди. Шу боис, ўқувчи

нишлари мақсадга мувофиқлири. Бизнингча бунинг битириш арафасида турган ўқувчиларнинг билим савияси, қизиқиши, ота-она ва ўқитувчи маслаҳатларини инобатга олиб, уларни касб-хунар йўналиши бўйича махсус синфларга тақсимлаш керак. Мазкур синфларда ўқитилган барча фанлар мазмуни ташкил қилувчи ҳар бир мазму матида имкон қадар касб-хунар тегишли мисолларни акс эттириш зарур.

Касб-хунарга йўналтирилган синфларда ўқитилган фанларнинг ҳар биридаги мазмуларни мақсадга мувофиқлири. Бизнингча бунинг битириш арафасида турган ўқувчиларнинг билим савияси, қизиқиши, ота-она ва ўқитувчи маслаҳатларини инобатга олиб, уларни касб-хунар йўналиши бўйича махсус синфларга тақсимлаш керак. Мазкур синфларда ўқитилган барча фанлар мазмуни ташкил қилувчи ҳар бир мазму матида имкон қадар касб-хунар тегишли мисолларни акс эттириш зарур.

ган барча фанлар мазмуларини ёритишда касб-хунар йўналишидаги маълумотлардан фойдаланиш лозим. Масалан, бундай синф ўқувчиларига касб йўналишига мос равишда тоқарлик, чилангарлик, тикувчилик, чорвадорлик, тиббиёт-шунослик каби касбларнинг сир-асобларини ўргатишни табиий-ижтимоий, иқтисодий фанларини ўқитишда қатъий режа асосида жорий этиш лозим. Бу ҳолда ўқувчилар касб-хунар сирлари билан танишиб, уни чуқурроқ ўрганишга эҳтиёж сезади. Ўқишни тамомаляғ эса ЎМҚХТ тизимида бу йўналишлардан бирини

миз умумтаълим мактабларининг ҳар бир синф ўқувчилари учун мўлжалланган дарсликлари яратиш жараёни изчиллик билан амалга оширилмоқда. Бирок, бу янгидан яратилаётган дарсликларда касб-хунар йўналишидаги маълумотлар ҳам кенг қамраб олинса, мақсадга мувофиқ бўларди.

Фикримизча, дарсликлари муайян касб-хунар йўналиши бўйича синфларга мос тарзда яратиш учун, энг аввало, республика миқёсида ташкил қилинган барча касб-хунар коллежларида қамраб олинган касбий йўналишларни мос гуруҳларга ажратиб керак. Яъни, бир-бирига яқин бўлган касбларни асосан 8-10 йўналишга гуруҳлаш керак. Ҳар бир йўналиш бўйича тегишли касб-хунар турларини умумлаштириб, ДТС мазмуни ва талаблари асосида яратилган дарслик, ўқув қўлланмалари мазмунига киритиш керак. Бундай дарслик ва ўқув қўлланмаларидаги мазмулар матини тузишда ўша касб-хунар йўналишидаги маълумотлардан фойдаланиш имкониятлари ҳам юзага келади. Ўқувчиларни танланган касб-хунар йўналиши бўйича маълум бир ҳудуд атрофида жойлашган катта-кичик ишлаб чиқариш корхоналарига вақт-вақти билан, масалан йилда 2-3 марта саёхатларини уюштириб, бу ерда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар, уларнинг тайёрлини технологияси, соҳа усталари билан таништириб бориш ҳам ижобий самара беради. Бу каби тадбирлар ўқувчиларни ишлаб чиқариш ҳодимлирига ва уларнинг касбига бўлган меҳрини оширади.

Ераҳмат САИДОВ, Бухоро шаҳар Ф.Хўжаев тумани ХТБ методисти, Алишер САИДОВ, Бухоро туман 28-мактабнинг математика фани ўқитувчиси

Ўқувчи касбга қандай йўналтирилади?

ўқувчилари орасида биринчи навбатда 9-синф битирувчилари ўртасида касб-хунарга йўналтириш ишига жиддий эътибор қаратиш зарур. «Маърифат» газетасининг ўтган йилги сонларида умумтаълим мактаблари ўқувчилари учун «Касб-хунарга йўналтириш бўйича ўқувчи методик мажмуа», «Электрон энциклопедия» лойиҳалари, «9-синф ўқувчилари учун касб-хунарга йўналтириш машғулотлари», «Касблар дунёси», «Профессиорама» сингари ишланмалар тайёрлангани хусусида фикрлар баён қилинди. Аммо, 9-синфда ўрганиладиган барча фанларни ўқитишда, яъни дарс жараёнига ушбу ишланмалар қандай усуллар орқали таълим қилиниши лозимлиги айtilмаган. Шунингдек, бу масала 9-синфларда тешили фанларни ўқитишда кўзда тутилган бўлса, у ҳолда амалдаги

маълумот берганда ўқитувчи вақтни чўзмаслиги зарур. Бу ўринда қисқа ва лўнда фикр юриштиш, дарс давомидида ўқувчи диққатини тўла жалб қилиш талаб этилади. Шунингдек, умумтаълим мактаблари ўқувчилари учун мўлжалланган барча дарслик ва ўқув қўлланмаларида ҳам ўқувчиларни касб-хунар ўрганишига доир гоёлар етарлича қамраб олинмаган.

Таъкидлаш керакки, ҳозир умумтаълим мактабларида бу борадаги масалаларни ҳал этиш бўйича кўрилаётган чора-тадбирлар етарли даражада эмас. Ўқувчиларни касб-хунарга йўналтириш мақсадида 7-9-синфларда ўқитилган ҳар бир фани, масалан математика фанини ДТС талаблари асосида мазмуларни ёритишда касб-хунар йўналишига мос келувчи мисол-масалаларни танлаб, улардан ўрнида, кўшимча тарзда фойдала-

танлаб, унда ўқишни мақсадли давом эттириш имкониятлари юзага келади. Шунингдек, ўқувчиларни касб-хунарга йўналтириш ишларида дарслик ва ўқув қўлланмаларининг аҳамияти бекиёс. Шундай экан, ўқувчини касб-хунарга йўналтиришга мўлжалланган ҳар бир дарслик, ўқув қўлланмалари қандай талабларга жавоб бериши керак ва улар нималарни ўзида қамраб олиши зарур? Бу хусусда ҳам бироз фикр юритасан.

Бирок касб йўналишида дарсликлари тайёрлаш муаллифдан катта куч, мустақам билим, ҳаётий тажриба ҳамда иждоқорликни талаб қилади. Узок йиллар тажрибаси шундан далолат берадики, мамлакат миқёсида ягона тарзда ҳар бир фан бўйича тузилган дастурлар асосида дарсликлари яратиш ўқувчиларга фанлар бўйича етарли ва тизимли маълумотлар беради. Ҳозир республика-

ЎҚИТУВИЛАР ОИЛАЛАРИ УРТАСИДА УТҚАЗИЛГАН "ОТАМ, ОНАМ ВА МЕН — СПОРТЧИЛАР ОИЛАСИ" МУСОБАҚАСИДА ЮНУСОВЛАР ОИЛАСИ МУТЛАҚ ГОЛИБ БУЛДИ.

Фаргона вилоятининг Фурқат туманидаги 9-умумтаълим мактаби ўқувчилари туман мактаблари орасида спортга қизиққан, йилдан йилга чиникиб бориш билан бирга, турли мусобақаларда фахрли уринларни эгаллаб келаятганлар сирасига қиради.

Бугунги кунда мактабда 400 дан зиёд ўқувчи спортнинг етти тури бўйича шуғулланиб келмоқда. Футбол, волейбол, гандбол, енгил атлетика, баскетбол, шахмат тугараклари мунтазам фаолият курсатилади. Ўқувчилар "Умид ниҳоллари" спорт мусобақаларига ҳам яхши тайёрларлик кўрсатди.

МАКТАБ СПОРТ МАЖМУАСИ УЧУН 60 МИЛЛИОН

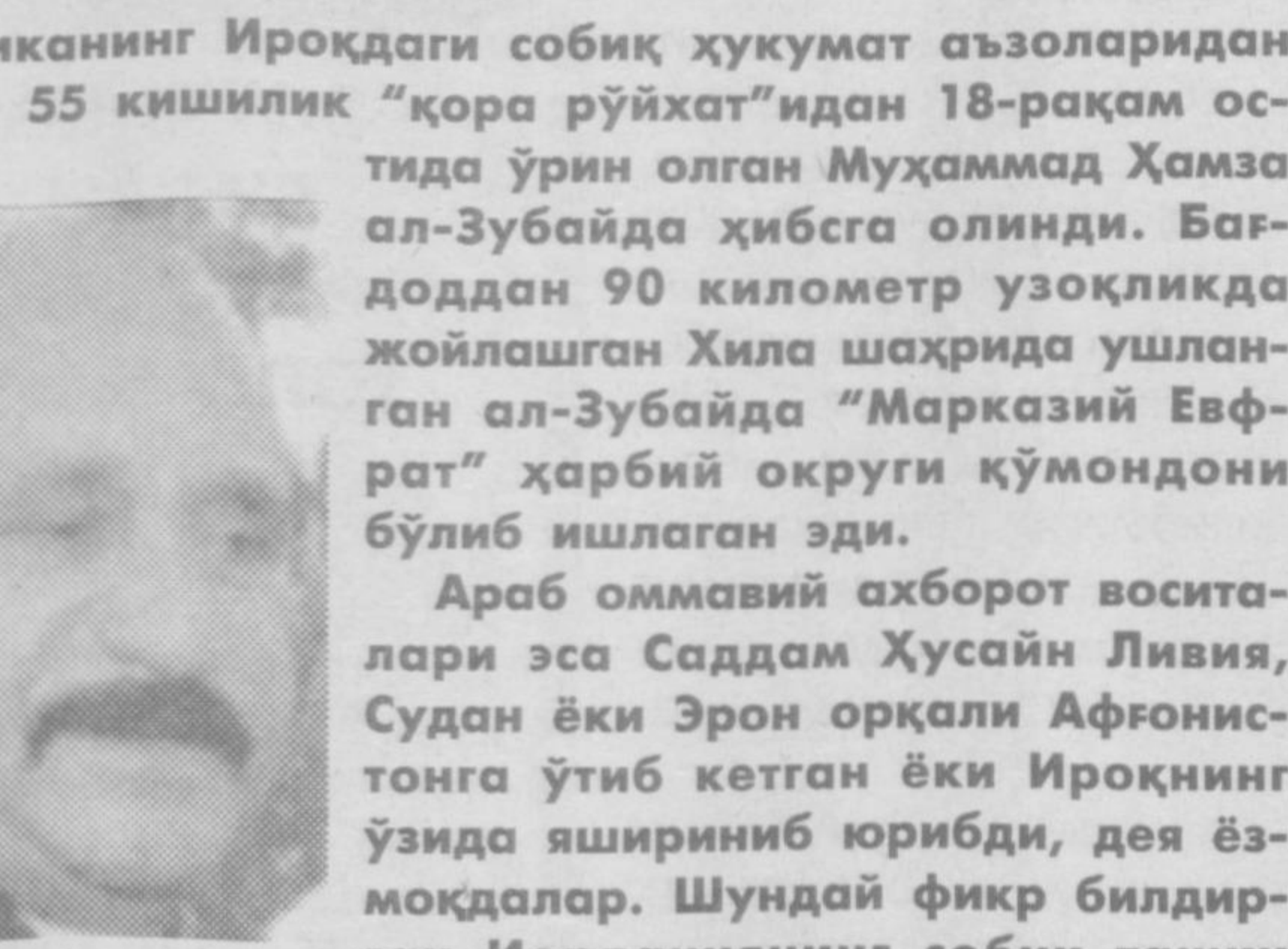
шу тури бўйича фаолият курсатаётган тугарак қатнашчиларига Д.Султонов раҳбарлик қилади. Унинг шогирдлари туман ҳамда вилоят миқёсида утқазилган мусобақаларда фаол қатнашиб, фахрли уринлар соҳиби бўлишмоқда. А.Қуриев, И.Деҳқонов, М.Боти-

ров каби тугарак аъзолари туман ва вилоят шарафини оқладилар. — Ўқувчиларимизнинг спортга бўлган қизиқишлари баланд, — дейди Д.Султонов, — спорт зали, майдончалар дарслардан сунг доимо ўқувчилар билан гавжум. Баъзи ўқувчиларимиз спорт билан шунчаки

шуғулланибгина қолмай, балки тақдирларини ҳам унга бағишламоқдалар. Собийқ ўқувчиларимиздан Ш.Сотволдиев, А.Меҳмонновлар шу соҳа бўйича олий ўқув юртлири талабаси бўлган булсалар, З.Мирзаев ҳарбий билим юртида тахсил олмақда.

ҲАРАКАТ ХАВФСИЗЛИГИ ОЙЛИГИ

Отаҳонларимиз, онаҳонларимиз дуога қўл очиб, асраганини ниҳат қиладилар. Зеро, ҳамма нарсанинг ўз маврида бўлиши яхши. Шу маънода, Вазирлар Маҳкамасининг 8 апрелдаги 206-ф-сонли фармойишига асосан 15 апрелдан 15 майга қадар республикамизда "Ҳаракат хавфсизлиги ойлиги" ўтқазилмоқда ва унда барча фаол иштирок этишга жалб этилмоқда. Бундай аънаъна тусини олган оилаларимиз ўтқазилган мақсад ҳам кишилар ҳаётини бевақт ўлимдан асраш, уларнинг "йўл қоидаси — умр фойдаси" деган тушунчага амал қилишларига эришишдир.

ЎҚИТУВИЛАР ОИЛАЛАРИ УРТАСИДА УТҚАЗИЛГАН "ОТАМ, ОНАМ ВА МЕН — СПОРТЧИЛАР ОИЛАСИ" МУСОБАҚАСИДА ЮНУСОВЛАР ОИЛАСИ МУТЛАҚ ГОЛИБ БУЛДИ.

Американинг Ироқдаги собиқ ҳукумат аъзоларидан тўзилган 55 кишилик "қора рўйхат"дан 18-рақам остида ўрин олган Муҳаммад Ҳамза ал-Зубайда ҳибсага олинди. Бағдоддан 90 километр узоқликда жойлашган Хила шаҳрида ушланган ал-Зубайда "Марказий Евфрат" ҳарбий округи қўмондониди бўлиб ишлаган эди.

Араб оммавий ахборот воситалари эса Саддам Ҳусайн Ливия, Судан ёки Эрон орқали Афғонистонга ўтиб кетган ёки Ироқнинг ўзида яшириниб юрибди, дея баҳо қўядилар. Шундай фикр билдирган Иорданиянинг собиқ ташқи ишлар вазири Жавад Ал-Авани Сурия ёки Эрон ҳам Саддам Ҳусайн ва унинг атрофидагиларга бошлана бериши мумкинлигини истисно этмаган.

ХИТОЙДА АХВОЛ ОФИР

Бутунжаҳон соғлиқни сақлаш ташкилотининг билдиришича, номаълум юқумли касаллик боис Хитойда аҳвол янада жиддийлашган. Кунни кеча бир суткада 4 киши ҳаётдан кўз юмган ва 132 киши ундан зарарланган. Бугунга қадар Хитойда 2001 киши касалликни ўзига юктириб олган бўлса, уларнинг 346 нафари Пекин шаҳрида яшовчилардир.

Умумий миқдорда SARS туйғули Хитойда ҳалок бўлганлар сони 86 кишига етган. Пекин шаҳри ҳокими Ман Сюэун ва мамлакат соғлиқни сақлаш вазири Чжан Вэнхуанлар эпидемиянинг тарқалиши бўйича ҳақиқий ҳолатни яширганликлари учун ўз вазифаларидан озод этилганлар.

Яқинлашиб келаятган май байрами ҳафтасида эса, таълим вазирлиги талабаларнинг байрамда иштирок этмасдан уларига ёки ётоқхоналарида қолишларини талаб этган.

ЯКУНИЙ ТАЙЁРГАРЛИК

АҚШнинг "Колумбия" фазо кемаси ҳалокатга учраганидан сўнг, Америка ва Россия ўқувчиларидан иборат илк экипаж халқаро космик станцияга етиб олиш учун ақсуний тайёргарлик босқичига киришган.

Айни вақтда америкалик Эд Лу ва россиялик Юрий Маленченковлар "Союз" кемасида тайёргарлик ўтқазмоқдалар ва айнан шу кема уларни халқаро космик станцияга олиб бориб қўйиши керак.

БАНГЛАДЕШДА ПАРОМ ЧЎКИБ КЕТДИ

"Ассошиэйтед Пресс" агентлигининг хабар беришича, бортида тахминан 300 га яқин йўловчи бўлган паром билан бошқа бир тўй маросими ўтқазилган паром тўқнашиб кетган. Фожеа мамлакат пойтахти Дакка шаҳридан унча узоқ бўлмаган Буриганга дарёсида юз берди. Бангладеш ёнги хавфсизлиги хизмати матбуот қотиби Селим Ниваз Чоудхариининг маълум қилишича, айни пайтда олиб борилаётган кўтарув ишлари туйғули 100 кишининг жасади сув остида олиб чиқилган. Лекин қурбонлар сонининг ошиши табиий ҳол. Одатда дарё паромларига чиқиш учун чипталар сотилмаслиги боис, фожеа юз берган вақтда паромларда нечта йўловчи бўлганлиги аниқ эмас.

Тахминан ҳар киши паромдаги одамларнинг сони умумий миқдорда 500 кишига етади.

МУЗОКАРАЛАР ТЎХТАТИЛАДИ

Шри-Ланкадаги "Тамил йўлбарслари" дея номланган исёнчилар ҳаракати мамлакат ҳукумати билан тинчлик музокаралари олиб борилиши тўхтатилишини маълум қилган. Уларнинг фикрича, ҳукумат тўқнашуларга барҳам бериш учун уруш туйғули зарар кўрган туманларнинг иқтисодий аҳволини яхшилаши керак.

Шунингдек, мамлакатнинг шимол қисмида шри-ланка армияси ва исёнчилар ўз ҳарокатларини тўхтатишга қарамасдан Шри-Ланка раҳбарияти ваъда қилинган шартларни бажармапти. Ҳукумат эса Вашингтонда Шри-Ланкада тинчлик жараёни бўйича ўтқазилган учрашуга эса исёнчилардан ҳеч қим қақирмаган.

Шу сабаб мамлакат бош вазири Ранил Викремсингга мактуб юборган "Тамил йўлбарслари" ҳукумат ўз сибатини ўзгартирмас ва иқтисодий тикланишга эътибор қаратмаса, музокараларни тўхтатишларини айтишлар.

ЧЕРНОБИЛЬ СТАНЦИЯСИ: МАХФИЙ ҲУЖАТЛАР

Украина хавфсизлик хизмати 1986 йил 26 апрель кунин Чернобыль атом электр станциясида юз берган ҳалокатга доир УССР КГБси архивидан сақланган маълумотларни ошкор этди. Унга кўра, аварияга қадар станциянинг 4-энергодоблари носозлик кузатишган. Шунингдек, ошкор этилган маълумотларда 1970 йилларнинг охири, 80-йиллар бошида станциянинг қурилишида йўл қўйилган қамчиликлар ҳақида ҳам гап боради.

Жумладан, 1982 йил 9 сентябрда содир бўлган уч қадар катта бўлмаган авария, 1984 йилга келиб эса станциянинг 3-4-блокларидagi носозликлар, Ютославиядан келтирилган асбоб-ускуналарнинг сифатсизлиги ҳам айтилган.

РАҲБАР ХОДИМЛАР СПАРТАКИДАСИ

Бугун спортга давлатимиз томонидан алоҳида эътибор берилмоқда. Боиси, жиҳсонан соғлом кишининг меҳнат умумдорлиги ҳам юқори бўлади. Кунни кеча Тошкент вилояти таълим соҳасида хизмат қилаётган раҳбар ходимларнинг Зангиота туманидаги 45-мактабда биринчи спартакиадаси бўлиб ўтди.

Тошкент вилояти таълим ва фан ходимлари касаб а уюшмаси кўмитаси томонидан ўтқазилган мусобақада жами 80 нафар раҳбар ходимлар минни футбол, волейбол, шахмат, шашка ва стол теннис бўйича ўзаро беллашдилар.

Кизгин ва муросасиз кечган бахсларда минни футбол бўйича Чиноз тумани

Xalqaro hamkorlik

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг таъбиий ресурслардан фойдаланишни тартибга солиш тўғрисидаги қарори асосида Андижон вилоятида ибратли ишлар амалга оширилмоқда. Жумладан, "Узэнергосервисфан" маркази газ, сув ва иссиқлик энергияси хисоблагичларини давлат ҳамда нодавлат ташкилотларга ўрнатишини таъминлаш йўлида катта ишларни амалга оширмоқда.

Мазкур марказ томонидан Белоруссиянинг "ЭЛСИ" ва "Тошкентценнер" Ўзбекистон-Германия қўшма корхонаси билан ҳамкорликда "ZENNER", "ЭЛСИ" русумли энг замонавий хисоблагичлар мижозларга арзон, сифатли ва кафолатли ўрнатиб берилмоқда.

Андижондаги "Узэнергиясервисфан" минтақавий илмий-тадқиқот маркази раҳбари, техника фанлари номзоди Қодиржон Қайумов бир неча йўналиш бўйича ўқув марказ фаолиятини йўлга қўйган. Марказ Тошкент автомобиль йўллари, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари уни-

верситети, "Саноатконтехназорат" республика агентлиги ва Андижон муҳандислик ва иқтисодий институтларининг услубий ҳамкорлигида барча соҳадаги раҳбар — мутахассисларни ўқитиш, малакасини ошириш, уларга тегишли сертификат бериш ишларини ба-жармоқда.

ЁШЛАР ИЖТИМАЁМТАН МАРКАЗ

беришни ҳам амалга оширмоқда. Яқин вақт ичида ўқув марказида инглиз, немис, япон, италия, испан, хитой, ҳинд ва француз тиллари курслари ташкил этилиб, бу курсларда шаҳар ҳамда туманлардаги мактаб ўқувчилари, коллежлар ҳамда олий ўқув юртлири талабалари ва ишчи ёшларни ўқитиш режалаштирилган.

ЭРТАНИНГ ХАВОТИРИ

кўмир ва газ ташкил қилади. Бугунги кунда ечилиши лозим бўлган экологик муаммолар ичида асосийлари иккита: газларнинг атмосферага тўғридан-тўғри чиқарилиши натижасида юз берадиган ҳароратнинг кескин кўтарилиши, яъни "парникли эффект" ҳодисаси. Ва эрни зарарли ультрабинафша нурларидан ҳимояловчи ягона восита — озон қатламнинг емирилиши хисобланади.

сув курс ташкил этди. Бундан ташқари, Тошкент Давлат шарқшунослик институти билан ҳамкорликда корей тили ва маданиятини ўргатувчи "Сечжон Хон Гие" маркази тўзилиди. Бу ерда машгулотлар Тошкент Давлат шарқшунослик институтининг корейшунослик факультети декани, филология фанлари доктори, профессор Ким Мун Ук раҳбарлигидаги олимлар ва олий тоифали ўқувчилар, "ЎзДЭУавто" Ўзбекистон-Корея қўшма корхонасининг директор ўринбосарлари, бўлим мутахассислари ва шу қўшма корхонанинг етакчи таржимонлари томонидан ишчи дастурлари (видео, аудио кассеталар) асосида олиб борилоқда.

Машгулотларга қўшимча тарзда ёшларга меҳнат муҳофазаси, психология, одоб, этика, корей маданияти, ҳуқуқшунослик ва тиббиёт каби фанлардан ҳам таълим берилмоқда.

О.СИДДИҚОВ

кузатилиди. Озон қатлами бу ерларда 10-15 фоизга юқолашди. 1996 йилнинг февраль ойида эса Шарқий Сибирдаги озон қатлами 20-40 фоизга, баъзи жойларда ҳатто 50 фоизгача қисқарди. Бугун озон қатламининг емирилишига сабаб бўлаётган хиҳатлардан бири санаятда музлатгич ва аэрозоллар ишлаб чиқаришда кенг қўлланиладиган хлорфторуглеводдорлар. 1990 йилда хлорфторуглевод ишлаб чиқарилишига чек қўйиш тўғрисида халқаро шартнома имзоланган эди. Уни амалда қанчалик бажарилаётганлиги эса ҳақ кимни қизиқтиргани йўқ.

Ваҳоланки, емирилган озон қатлами ўзи билан бирга нафақат ультрабинафша нурларини, балки турли хил онкологик ва тери-таносил касалликларини, инсонлар имунитетининг кунсизланишини ва қишлоқ ҳўжалигининг талофатини олиб келиши ҳаммага аён эмасдек кўринади. Акмал УМАРҲЎЖАЕВ, Тошкент молия институти, кредит-иктисод факультети талабаси

“ҲАЁТИМИЗДА НАРКОТИКЛАР ВА СПИДГА ЎРИН ЙЎҚ!”

Пойтахтимиздаги 59-умумтаълим мактабиди фаолият юритаётган "Zakovat" телеуйинининг Фарҳод Акбаров жамоаси ташаббуси билан Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг ривожланиш дастури лойиҳаси бўйича "Ҳаёти-мизда наркотиклар ва СПИДга ўрин йўқ!" мавзусида азарий ва амалий семинар ўтқазилди. Икки кун мобайнида бўлиб ўтган ушбу анжуманининг биринчи куниди БМТ ривожланиш дастури вакили Раёно Бозорова гўёвандлик моддалари ва СПИД касаллигининг жисмоний ва маънавий зарари ҳамда бугунги кунда Ўзбекистонда наркотик ва СПИДга ўрин йўқ!" мавзусида азарий ва амалий семинар ўтқазилди. Икки кун мобайнида бўлиб ўтган ушбу анжуманининг биринчи куниди БМТ ривожланиш дастури вакили Раёно Бозорова гўёвандлик моддалари ва СПИД касаллигининг жисмоний ва маънавий зарари ҳамда бугунги кунда Ўзбекистонда наркотик ва СПИДга ўрин йўқ!" мавзусида азарий ва амалий семинар ўтқазилди.

мультифильм ва видеофильмлар намойиш этилди. Энг сўнгиди барча, айниқса ўқувчилар анжуманидан чиқарган хулосаси ва шу бўйича фикр-мулоҳазалари билан ўртоқлашди. Шунингдек, мазкур анжуманига ҳомийлик қилган Ўзбекистон — АҚШ Дўстлик жамияти, ВЕТА ТЕА савдо белгиси ва "Эрудит" газеталари чакноқ фикр-мулоҳазалари ва саволлар билан катнашган фаол ўқувчилари эсдалик совгалари билан тақдирлади.

Насиба ЭРҲОҲОВА, "Ma'rifa" муҳбири

ТИНЧЛИКНИНГ КАДРИГА ЕТИНГ!

Умр — оқар дарё, дейдилар. Ҳаёт ўз маромида давом этади. Кунлар тунларга уланган, ўз ташвишларимизга берилиб вақт ўтганини баъзан сезмай қоламиз. Еру дўстлар билан учрашиб қолсанг, саломатлигини, оиласининг тинчлигини сўраб-суриштирмасан. Бу одатда амал қилган ҳолда тинчлик, осойишталик нақадор олий неъмат эканлигини кўпда англаб етасанмикин? Узингизнинг лоқайдлигингиз, масъулиятни унутиб қўйишигиз натижасида ённи содир бўлганда, тинчликнинг қадри билинади. Нима учун биз соғлигимиз ҳақида фақат уни йўқотганидан сўнг, тинчлигимиз хусусида эса фожеа юз берганидан кейин ўйлашмиш керак?!

Ҳалокат рўй берганда, бош деворга теккандагина ўйлаб қоламиз: нега қарама-дим, нега вақтида олдини олмадик? Унутманг, ҳар қандай ёнгин — бу йўқотишдир!

Шунинг учун бир имкони-ятни ишга солиб, ёнги хавфсизлиги қондаларига амал қилинг. Ёш болаларни уйда ёнги, назоратсиз қондирмасликни, гугурт ўйнашларига йўл қўймасликни, уларга газ ёки электр асбобларни ёқтириш буюрмасликни, газ печлари устида ювилган кийимларни қуритмасликни ва бошқаларни доимо ёдда тутишга ва буларни атрофингиздагиларга ҳам тушунтиришга ҳаракат қилинг.

Агар ёнги хавфи сезилса дарҳол "01" телефон рақамини орқали ўт ўчириш хизмати чакиринг. Улар етиб келгунларига қадар ёш болаларни ва катталарни хавфсиз жойга олиб чиқинг. Я.РЎЗИҚУЛОВ, Миробод ТИИБ ЭХБ инспектори

